มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University

จุลสาร
ฉบับที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๖ - พฤษภาคม ๒๕๔๗

หอจดหมายเหตุ ธรรมศาสตร์

Thammasat University Archives Bulletin

๑๐๐ ปีชาตกาล
รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
(พ.ศ. ๒๔๔๓-๒๕๔๓)

ร้อยปี แห่งความทุกข์ และปีติ ของสามัญชน

๒ กฎเกณฑ์และวิธีการพิจารณาบุคคลสำคัญของโลก ขององค์การยูเนสโก กับ ศ.ดร. ปรีดี พนมยงค์
๔ คำแถลงของไทยต่อที่ประชุมคณะกรรมการบริหารขององค์การยูเนสโก
๕ จดหมายเหตุแห่งชีวิต ปรีดี พนมยงค์
๑๐ ๑๐๐ ปีชาตกาล รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
๒๐ ความทรงจำจากบ้านชานกรุงปารีส
๒๒ ช่วงสุดท้ายแห่งชีวิต

กฎเกณฑ์และวิธีการพิจารณาขององค์การยูเนสโก กับการเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ เพื่อบรรจุในปฏิทินบุคคลสำคัญของโลกในปี ค.ศ. ๒๐๐๐-๒๐๐๑

ศาสตราจารย์ ดร. วิเชียร วัฒเนคุณ
ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อฯ ต่อองค์การการศึกษา
วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)

๑. องค์การยูเนสโก ชื่อเต็มว่า องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) เป็นหน่วยงานหนึ่งในเครือของสหประชาชาติ เรียกว่าเป็นทบวงชำนัญพิเศษ ที่จะส่งเสริมและดำเนินการระหว่างประเทศในด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม ซึ่งรวมไปถึงการสื่อสารและการอนุรักษ์ต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและที่เป็นมรดกโลก

องค์การยูเนสโกตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๖ มีสำนักงานใหญ่เป็นสำนักงานที่ตั้งถาวรอยู่ที่กรุงปารีสประเทศฝรั่งเศส ขณะนี้มีประเทศสมาชิกถึง ๑๗๘ ประเทศ มีผู้อำนวยการใหญ่ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการบริหารเป็นผู้บริหารสูงสุดขององค์การ คณะกรรมการบริหารประกอบด้วยสมาชิก ๕๘ ประเทศ ได้รับคัดเลือกผลัดเปลี่ยนกันมาทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดนโยบายการดำเนินการและอนุมัติงบประมาณ

โดยปกติทุก ๒ ปี องค์การยูเนสโกจะมีหนังสือไปยังประเทศสมาชิกเชื้อเชิญให้เสนอการเฉลิมฉลองวันครบรอบวันเกิดหรือวันเสียชีวิตของบุคคลสำคัญ และเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่จะมีขึ้นในระดับชาติในประเทศนั้น ๆ ที่ประสงค์จะขอให้องค์การยูเนสโกเข้าร่วมในการเฉลิมฉลองด้วย ในรอบ ๒ ปีต่อไปข้างหน้า โดยบทบาท อุดมการณ์หรือผลงานของบุคคลก็ดี เหตุการณ์ ประวัติศาสตร์ก็ดี จะต้องเกี่ยวข้องหรืออยู่ในกรอบอุดมการณ์และภาระหน้าที่ของยูเนสโก โดยจะต้องเสนอตามเงื่อนไข วิธีการและภายในเวลาที่กำหนดขึ้นสำหรับแต่ละครั้ง

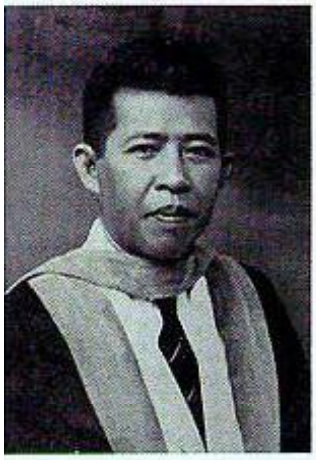

๒. รัฐบาลไทยเป็นผู้เสนอการเฉลิมฉลองครบหนึ่งร้อยปีวันพระราชสมภพของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และการเฉลิมฉลองหนึ่งร้อยปีชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ ไปยังองค์การยูเนสโก เพื่อขอให้บรรจุไว้ในปฏิทินการเฉลิมฉลองปูชนียบุคคลและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ที่ยูเนสโกจะเข้าร่วมในการเฉลิมฉลองด้วยในปี ค.ศ. ๒๐๐๐ และ ๒๐๐๑ ทั้งนี้โดยมีมติคณะรัฐมนตรี และเสนอโดยกระทรวงศึกษาธิการ ในกรณีของศาสตราจารย์ ดร. ปรีดีนั้น เสนอโดยทั้งกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งเห็นชอบตามดำริของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ได้รับการจุดประกายในวาระเริ่มแรกจากชมรมศิษย์เก่าเครือมปริญญาแห่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ชมรม ค.ม.ธ.ก. สัมพันธ์)

นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับเหรียญ MEDAL OF FREEDOM GOLD PALM ซึ่งเป็นเหรียญเกียรติยศสูงสุดจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ในฐานะผู้นำขบวนการเสรีไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙

๓. การพิจารณาในวาระแรกของยูเนสโก โดยปกติที่ผ่านมาจะมีความสำคัญอยู่ที่การพิจารณาของคณะกรรมการบริหารซึ่งประกอบด้วยสมาชิก ๕๘ ประเทศในปัจจุบัน สำหรับในปีนี้ยูเนสโกโดยคณะกรรมการบริหารได้วางกฎเกณฑ์และวิธีการที่เข้มงวดในการคัดเลือกการเฉลิมฉลองที่เสนอมายังองค์การ ว่าจะต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ที่วางไว้อย่างเคร่งครัด โดยจะต้องมีการเกี่ยวข้องกับองค์การอย่างไร เน้นว่าจะต้องอยู่ในกรอบอุดมการณ์และภารกิจยูเนสโกในด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ หรือการสื่อสาร และจะต้องมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของปวงชนและสันติภาพ และความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกัน

ยูเนสโกจะไม่พิจารณายอมรับการเฉลิมฉลองที่เกี่ยวกับการกำเนิด หรือการก่อตั้งระบบสถาบันแห่งรัฐ การฉลอง

ลงนามในสนธิสัญญาฉบับใหม่
กับประเทศมหาอำนาจรวม ๑๓ ประเทศ
ทำให้สยามได้เอกราชอธิปไตยโดยสมบูรณ์
ทั้งเอกราชในทางการเมือง ในทางศาล
และในทางเศรษฐกิจ

Signature du traité d'amitié entre le SIAM et les U.S.A., le 10 octobre 1937.

Signature du traité d'amitié entre le Siam et la Grande-Bretagne, le 23 octobre 1937.

Signature du traité d'amitié siamo-japonais, le 8 novembre 1937.

Signature du traité d'amitié siamo-italien, le 3 décembre 1937.

Signature du traité d'amitié franco-siamois, le 8 décembre 1937.

Signature du traité d'amitié siamo-allemand, le 30 décembre 1937.

เอกราช อาณาจักร หรือราชวงศ์ใด ๆ ทั้งสิ้น หรือการเฉลิมฉลองเกี่ยวกับทหาร หรือการรบหรือสงครามใด ๆ อีกทั้งการเฉลิมฉลองนั้น ๆ จะต้องสะท้อนถึงอุดมการณ์คุณค่าและวัฒนธรรมต่าง ๆ และความเป็นสากลขององค์การที่มีลักษณะเป็นการทั่วไปหรืออย่างน้อยก็สำหรับในภูมิภาค

ในด้านวิธีการนั้น ก็ได้มีการจัดให้มีคณะกรรมการกลั่นกรอง ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่บริหารระดับอาวุโสขององค์การที่จะพิจารณากลั่นกรองคัดเลือกจากจำนวนที่มีการเสนอมาทั้งหมด ซึ่งในปีนี้มีประเทศต่าง ๆ เสนอเข้ามาถึง ๑๐๗ ราย ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการกลั่นกรองเพียง ๕๘ รายเสนอให้คณะกรรมการบริหารพิจารณา เมื่อเรื่องไปถึงคณะกรรมการบริหารในวาระแรกปรากฏว่าเพียง ๕๑ รายเท่านั้นที่คณะกรรมการกลั่นกรองเสนอผ่านผู้อำนวยการใหญ่ขึ้นมา และไม่มีชื่อศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี คงมีแต่พระนามของสมเด็จพระศรีนครินทราฯ เท่านั้น ทางประเทศไทยได้ยกเรื่องขึ้นแถลงชี้แจงเป็นประเทศแรกในการพิจารณาของคณะกรรมการบริหาร โดยเห็นว่าการพิจารณาของคณะกรรมการกลั่นกรองยังมีข้อบกพร่องอยู่ และเน้นชี้แจงคุณสมบัติของศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี ว่าอยู่ในกรอบอุดมการณ์และภารกิจของยูเนสโกอย่างไรบ้าง และขอให้คณะกรรมการกลั่นกรองเรียกประชุมอีกครั้งเพื่อทบทวนมติและให้เพิ่มชื่อศาสตราจารย์ ดร. ปรีดีในบัญชีรายการที่ได้รับการคัดเลือกด้วย* มีหลายประเทศได้ทำตามประเทศไทย คือ ได้ร้องเรียนทำนองเดียวกันและมี ๑๕ ประเทศที่ได้กล่าวแถลงสนับสนุนการร้องเรียนของไทย คือ ฝรั่งเศส, อังกฤษ, รัสเซีย, จีน, ญี่ปุ่น, เกาหลีใต้, บราซิล, ยูเครน, สาธารณรัฐเช็ก, เฮติ, ซามัว, บาร์เบโดส, สโลวะเกีย, ปากีสถาน และอาร์เจนตินา

ผลปรากฏว่าหลังจากที่ได้ฟังคำชี้แจงของประธานคณะกรรมการกลั่นกรองแล้ว ประธานคณะกรรมการบริหารได้ขอมติที่ประชุมให้คณะกรรมการกลั่นกรองเรียกประชุมอีกครั้งเพื่อทบทวนมติโดยให้นำข้อทักท้วง ข้อวิจารณ์ และคำชี้แจงที่ได้อภิปรายกันในที่ประชุมไปประกอบการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรายการที่ได้รับการคัดเลือกเสนอคณะกรรมการบริหารอีกครั้งหนึ่ง ภายใน ๒ วัน ผลสุดท้าย คือ คณะกรรมการกลั่นกรองได้เพิ่มรายการอีก ๗ รายการ รวมทั้งชื่อศาสตราจารย์ ดร. ปรีดีเสนอขึ้นมาโดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารอย่างเป็นเอกฉันท์

๔. การที่มีคนไทยได้รับการยกย่องปรากฏชื่อและเกียรติคุณอยู่ในปฏิทินปูชนียบุคคลและเหตุการณ์สำคัญที่ยูเนสโกเข้าร่วมในการเฉลิมฉลองด้วยนั้นย่อมเป็นเกียรติและชื่อเสียงของประเทศและคนไทยทั้งปวง ทำให้ประเทศไทยและคนไทยได้เป็นที่รู้จักว่ามีบุคคลผู้มีชื่อเสียงระดับสากลหรือระดับโลกที่นานาชาติให้การยอมรับนับถือรัฐบาลไทย ซึ่งได้แก่รัฐบาลของ พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ และรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ซึ่งเป็นรัฐบาลผสมประกอบด้วยพรรคการเมืองหลายพรรค ย่อมสมควรได้รับการสรรเสริญที่ได้ส่งเสริมและเชิดชูคนดีที่ควรได้รับการเคารพโดยไม่ได้คำนึงถึงสถานะของบุคคลนั้น ๆ ว่าจะเป็นบุคคลผู้สูงศักดิ์หรือเป็นสามัญชนก็ตาม

๕. ทั้งรัฐบาลและประชาชนชาวไทยควรที่จะร่วมในการเฉลิมฉลองปูชนียบุคคลของไทยอย่างเต็มที่เพื่อให้เป็นตัวอย่างของการเชิดชู สรรเสริญคนดีของแผ่นดินนี้ ซึ่งองค์การยูเนสโกก็จะร่วมด้วยในการเฉลิมฉลอง ■

* ดูคำแถลงของไทย โดย ศ.ดร. วิเชียร วัฒนคุณ ในที่ประชุมคณะกรรมการบริหารขององค์การยูเนสโก ณ กรุงปารีส เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๒

หมายเหตุ : ผู้สนใจหาอ่านข้อมูลเพิ่มเติมได้จากบทความ "เบื้องหลังการเสนอชื่อ ปรีดี พนมยงค์ กับบุคคลสำคัญของโลก" โดย ส.ศ.ม. ได้ใน *ปาฐกถาพิเศษ* ฉบับที่ ๒ ปีที่ ๒๖ เดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๒ - กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓ หน้า ๗๘-๘๐

(คำแปล) คำแถลงของไทย
ในการประชุมคณะกรรมการบริหารขององค์การยูเนสโก ณ กรุงปารีส
เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๒ (ค.ศ. ๑๙๙๙)*

ท่านประธานที่เคารพ ท่านสมาชิกผู้ทรงเกียรติของคณะกรรมการบริหาร

ก่อนอื่น ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านประธานที่ได้กรุณาให้ข้าพเจ้าได้กล่าวแถลงต่อที่ประชุมที่สำคัญยิ่งนี้

ความจริงมีว่า ประเทศไทยได้เสนอชื่อบุคคลสำคัญสองท่านมายังองค์การยูเนสโกเพื่อขอให้บรรจุไว้ในบัญชีรายการฉลองวันครบรอบของบุคคลสำคัญและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์สำหรับปี ค.ศ. ๒๐๐๐-๒๐๐๑** ในลำดับแรกคือ พระนามของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระองค์ทรงเป็นที่เคารพอย่างสูงยิ่ง ในลำดับที่ ๒ คือ ชื่อของศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทการศึกษาและผู้อุทิศตนเพื่อเพื่อนมนุษย์ เรามีความยินดียิ่งที่ได้รับทราบว่าข้อเสนอในลำดับแรกของเราคือการฉลองวันพระราชสมภพของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีนั้น ได้ปรากฏรวมอยู่ในบัญชีรายการคำขอที่ผู้อำนวยการใหญ่ได้พิจารณารับไว้แล้ว ดังปรากฏในเอกสารเลขที่ 157 EX/34 อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าเสียใจที่ข้อเสนอในลำดับที่ ๒ ของเรา คือการเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ มิได้ปรากฏรวมอยู่ในบัญชีรายการดังกล่าว

ย่อมเป็นที่เข้าใจได้ว่า ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ได้นำหลักเกณฑ์และวิธีการที่ได้ริเริ่มและกำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการบริหาร มาใช้บังคับปฏิบัติ ผู้คนในประเทศของเราย่อมยากที่จะเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของแบบคำเสนอในรูปใหม่ที่กำหนดให้กรอกข้อความโดยคณะกรรมการยูเนสโกแห่งชาติ หลักเกณฑ์ที่ใช้สำหรับการเลือกสรรวันฉลองต่าง ๆ และวิธีการที่กำหนดขึ้นใหม่ที่ได้ส่งผลให้ความสำคัญไปอยู่กับบทบาทของคณะกรรมการกลั่นกรอง*** ที่มีขึ้นใหม่ ก็มิได้มีการชี้แจงให้ได้รับความสนใจเป็นพิเศษ อนึ่ง วิธีการที่ได้วางไว้ใหม่นี้ก็มิได้ถือปฏิบัติโดยครบถ้วน ดังเช่นในกรณีของเอกสารแสดงรายการคำขอที่ผู้อำนวยการใหญ่ได้วินิจฉัยแล้วว่าเข้าอยู่ในหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ก็มิได้จัดส่งไปให้รัฐสมาชิก และสมาชิกในคณะกรรมการบริหารได้ทันก่อนวันเปิดสมัยประชุมของคณะกรรมการบริหารดังที่ได้กำหนดเขียนเอาไว้ในเรื่องวิธีการ ท่านคงจะสังเกตเห็นได้ว่า เอกสารเลขที่ 157 EX/34 นั้น ลงวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๔๒ (ค.ศ. ๑๙๙๙) คือหนึ่งวันเท่านั้นก่อนวันเปิดสมัยประชุมนี้ ดังนั้นประเทศไทยจึงใคร่ขอให้ทางเจ้าหน้าที่ขององค์การได้โปรดรวบรวมรายการคำขอของรัฐสมาชิกที่ไม่ได้รับการพิจารณาให้รวมอยู่ในบัญชีรายการที่เสนอพร้อมทั้งขอทราบเหตุผลที่มิได้รับการพิจารณาและขอให้เสร็จทันแจกจ่ายให้แก่รัฐสมาชิกในโอกาสการประชุมใหญ่ต่อไปด้วย

ข้าพเจ้าขอประทานอนุญาตจากท่านประธานที่จะเสนอคำอุทธรณ์ต่อที่ประชุมนี้เพื่อขอให้เพิ่มเติมชื่อของ ศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ เข้าในบัญชีรายการที่เสนอ

ในประการแรก ข้าพเจ้าขอชี้แจงว่า นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทการศึกษาที่สามารถและเห็นการณ์ไกล ท่านได้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ (ค.ศ. ๑๙๓๔) โดยได้ทำเป็นมหาวิทยาลัยเปิดเพื่อให้การศึกษาขั้นอุดมศึกษาแก่ประชาชนจำนวนมาก ซึ่งรวมทั้งผู้ที่อยู่ในเมืองและผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกลออกไป ท่านได้เป็นผู้ประศาสน์การหรืออธิการบดีคนแรก ต่อมา มหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้ชื่อว่าเป็นสถาบันที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและปกป้องระบอบประชาธิปไตย ความยุติธรรมในสังคม และสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ได้มีการแลกเปลี่ยนครูบาอาจารย์และนักศึกษากับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ นักศึกษาจากประเทศเพื่อนบ้านก็ได้มาศึกษาเล่าเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในสองมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงเกียรติภูมิเป็นเลิศของประเทศไทย ข้าพเจ้าอาจเรียนเพิ่มเติมก็ได้ว่าท่านผู้แทนไทยในคณะกรรมการบริหารที่มีประสิทธิภาพสูงแห่งนี้ คือ ศาสตราจารย์ ดร. อดุล วิเชียรเจริญ ก็คือศิษย์เก่าคนหนึ่งและเป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยนี้ ซึ่งต่อมาได้มาเป็นอาจารย์และเป็นผู้บริหารระดับสูงคนหนึ่งของมหาวิทยาลัย ดังนั้นในการเสนอคำอุทธรณ์กรณีของท่านผู้ประศาสน์การซึ่งเป็นอธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยนี้ ศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ ได้คำนึงถึงความเกี่ยวพันข้อนี้ จึงได้เลือกที่จะมอบให้ผู้ทำการแทนตัวท่าน เป็นผู้ดำเนินการแถลงแทน

ในประการที่ ๒ นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้อุทิศตนเพื่อเพื่อนมนุษย์ได้มีความมุ่งมั่นในสันติวิธีและการไม่ใช้ความรุนแรง แต่ในขณะเดียวกัน ท่านก็จะไม่ยอมก้มหัวให้แก่อำนาจใด ๆ จากภายนอก ท่านได้เป็นผู้นำขบวนการกู้ชาติและเป็นผู้รวมพลังในชาติเพื่อต่อต้านการรุกรานและการยึดครองประเทศในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือในประเทศต่าง ๆ และนับเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับเกียรติจากสถาบันสมิธโซเนียนในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ (ค.ศ. ๑๙๔๕) โดยการนำชื่อของท่านมาตั้งให้เป็นชื่อนกพันธุ์ใหม่ที่ค้นพบในประเทศไทยเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของสันติภาพ**** ในรัฐธรรมนูญไทยฉบับที่ท่านเป็นผู้สรรค์สร้างนั้น จะเห็นได้ถึงความมุ่งมั่นของท่านที่จะให้มีความยุติธรรมในสังคมและที่จะสถาปนาประชาธิปไตยที่แท้จริงในประเทศไทยโดยให้มีการรับรู้สิทธิในการเลือกตั้งอย่างเสมอภาคสำหรับชายและหญิง และมีการรับรองสิทธิมนุษยชนอย่างชัดแจ้งไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย

ในประการที่ ๓ ซึ่งเป็นประการสุดท้าย ข้าพเจ้าใคร่ขอกล่าวว่า นายปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลที่มีอุดมการณ์อันเป็นที่รับรู้และชื่นชมทั่วไป ในภูมิภาค อีกทั้งท่านยังเป็นผู้สนับสนุนหลักการกำหนดอนาคตตนเองและเอกราชสำหรับประชาชาติทั้งหลาย ท่านยังได้เคยพยายามจัดตั้งสันนิบาตแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นในหมู่ประชาชาติเพื่อนบ้าน หากแต่ว่าการรัฐประหารได้บีบบังคับให้ท่านต้องลี้ภัยไปอยู่ในต่างประเทศในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ (ค.ศ. ๑๙๔๗) แม้กระนั้นก็ตาม วิสัยทัศน์ของท่านเกี่ยวกับสันนิบาตแห่งประชาชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ยังคำรงอยู่สืบมา และได้กลายเป็นจริงขึ้นแล้วในรูปของอาเซียนในปัจจุบัน นายปรีดีได้ใช้ชีวิตบั้นปลายของท่านในกรุงปารีสนี้ และได้ถึงแก่กรรมที่นี่เองเมื่อท่านมีอายุได้ ๘๓ ปี ท่านจะมีอายุครบ ๑๐๐ ปีในปี ๒๐๐๐ นี้ (พ.ศ. ๒๕๔๓) การฉลอง ๑๐๐ ปีแห่งชาตกาลของท่านซึ่งได้มีการตระเตรียมแล้วในระดับชาติ จะมีขึ้นในสกหน้านี้

ท่านประธานที่เคารพ ท่านสมาชิกผู้ทรงเกียรติของคณะกรรมการบริหาร อุดมการณ์และผลงานของนายปรีดี พนมยงค์ ย่อมประสานเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับอุดมการณ์และภารกิจขององค์การยูเนสโกในด้านการศึกษา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จะเป็นเรื่องน่าเสร้าถ้าหากว่าองค์การยูเนสโกจะไม่สนใจหรือไม่ยอมรับรู้การฉลอง ๑๐๐ ปีแห่งชาตกาลของปูชนียบุคคลเฉกเช่นนายปรีดี พนมยงค์ ด้วยเหตุผลดังที่ข้าพเจ้าได้แถลงชี้แจงแล้วนี้ คณะกรรมการกลั่นกรองน่าจะพิจารณาเห็นเป็นการสมควรที่จะเรียกประชุมและพิจารณาทบทวนมติในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าขอวิงวอนด้วยความเคารพมายังคณะกรรมการบริหารได้โปรดพิจารณาเพิ่มเติมกรณีฉลอง ๑๐๐ ปีแห่งชาตกาลของนายปรีดี พนมยงค์ เข้าไว้ในบัญชีรายการฉลองวันครบรอบฯ ที่เสนอโดยคณะกรรมการบริหารในเอกสารเลขที่ 157 EX/34 ■

---

* แถลงโดยประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (นายวิเชียร วัฒนคุณ)

** List of Anniversaries of Great Personalities and Historic Events 2000-2001

*** คณะกรรมการกลั่นกรอง (Intersectoral Committee)

**** พบโดย Hugh M. Smith บนภูเขาทางภาคเหนือของไทยเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๒๘ สถาบันสมิธโซเนียนได้จดทะเบียนพันธุ์นกนี้ว่า "USNM 311538" และต่อมาได้ตั้งชื่อให้เป็นเกียรติแก่นายปรีดี พนมยงค์(หลวงประดิษฐ์มนูธรรม)ผู้นำเสรีไทยว่า CHLOROPSIS AURIFRONS PRIDII

จดหมายเหตุแห่งชีวิต ปรีดี พนมยงค์

■ นักจดหมายเหตุอาชีพคนหนึ่งกล่าวไว้ว่า "ต้นฉบับเอกสารทุกชิ้นในโลกมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น เช่นเดียวกับศิลปวัตถุ" ■ สำหรับนักประวัติศาสตร์และผู้สนใจเรื่องราวในอดีต ย่อมอิ่มเอมใจที่ได้มีโอกาสอ่านและสัมผัสเอกสารต้นฉบับ บางคนกล่าวไว้ว่า เสมือนได้เดินทางข้ามกาลเวลาไปสนทนากับผู้เขียนเอกสารชิ้นนั้น ๆ ด้วยตนเอง ■ ชีวิตของบุคคลย่อมเป็นเพียงหนึ่งเดียวในโลกเช่นกัน และเป็นยิ่งกว่าศิลปวัตถุ อย่างน้อยเขาก็มีส่วนสร้างมันขึ้นมา ■

๒๔๖๖

สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับการคัดเลือกจากกระทรวงยุติธรรม ให้ทุนไปศึกษาวิชากฎหมาย ณ ประเทศฝรั่งเศส ต่อมาได้รับเลือกตั้งเป็นเลขาธิการคนแรกของ "สามัคยานุเคราะห์สมาคม" (สมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ และนักเรียนไทยในประเทศอื่นที่ขึ้นต่อสถานทูตสยาม กรุงปารีส) ภายหลังเกิดขัดแย้งกับอัครราชทูต จนเกือบถูกส่งตัวกลับ แต่บิดาของนายปรีดีได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณให้เป็นไปตามที่ขอ โดยให้เขียนคำขอขมาและทำทัณฑ์บนว่าจะอยู่ในถ้อยคำของท่านอัครราชทูตต่อไป

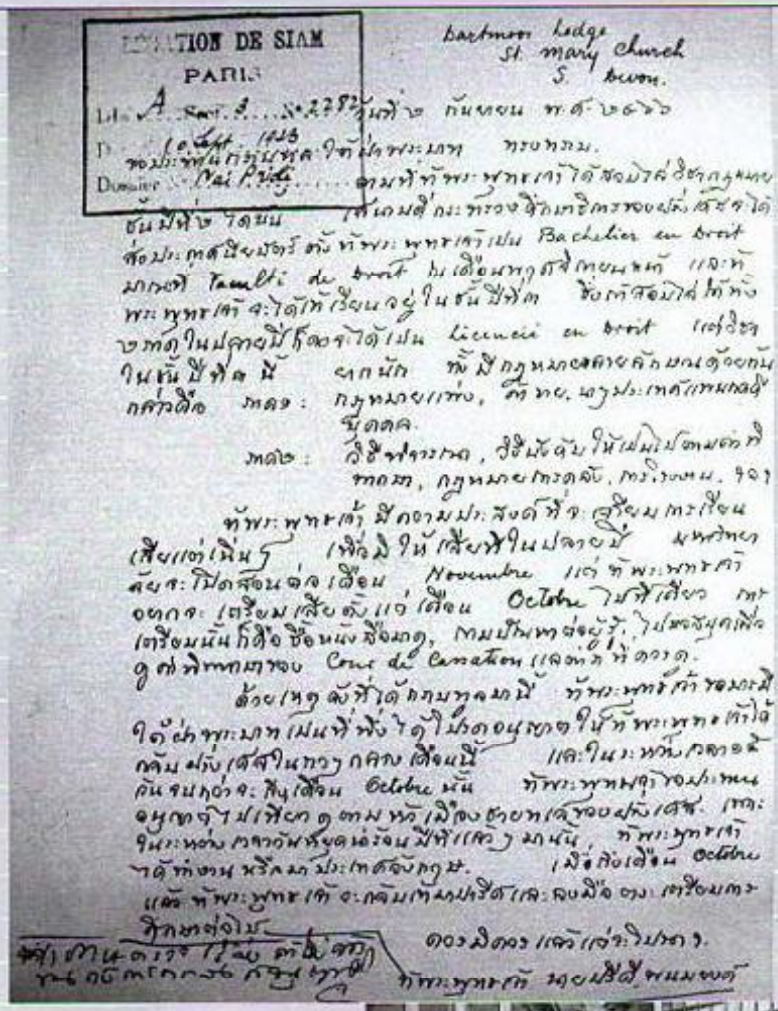
LEGATION DE SIAM
PARIS
Dossier Pai Pridi

Bachelier en droit
St. mary church
S. Euon.

ภาพหมู่กับรัชกาลที่ ๗ และพระบรมราชินี กับสามัคยานุเคราะห์สมาคม ณ สถานทูตไทย กรุงปารีส พ.ศ. ๒๔๖๕

๒ ๔ ๗ ๕

จดหมายที่มีมาถึงท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ ภายหลังที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ท่านผู้หญิงพูนศุขเขียนเล่าไว้ว่า*

"เมื่อเราแต่งงานในปีพุทธศักราช ๒๔๗๑ นั้น นายปรีดีอายุ ๒๘ ปี รับราชการเป็นผู้ช่วยเลขานุการกรมร่างกฎหมาย... แต่งงานแล้วเราพำนักอยู่ที่เรือนหอซึ่งบิดาข้าพเจ้าปลูกให้ในบริเวณบ้านป้อมเพชร์ ถนนสีลม... เมื่อนายปรีดีรับเงินเดือนมาได้มอบให้ข้าพเจ้าทั้งหมดโดยไม่หักไว้ใช้ส่วนตัวเลย เนื่องจากนายปรีดีมีรายได้พิเศษจากค่าสอนและจากโรงพิมพ์ส่วนตัว ซึ่งออกหนังสือ *นิติสาส์น* เป็นรายเดือน... ต่อมานายปรีดีได้โอนเงิน...จากบัญชีส่วนตัวมาใส่บัญชีข้าพเจ้า"**

* บทความ "รำลึกถึงความหลัง" หนังสือ *วันปรีดี พนมยงค์ ๑๑ พ.ค. ๒๕๓๖*

** โปรดดูข้อความในจดหมาย

ครอบครัวพนมยงค์
เมษายน ๒๔๗๕ หัวหิน

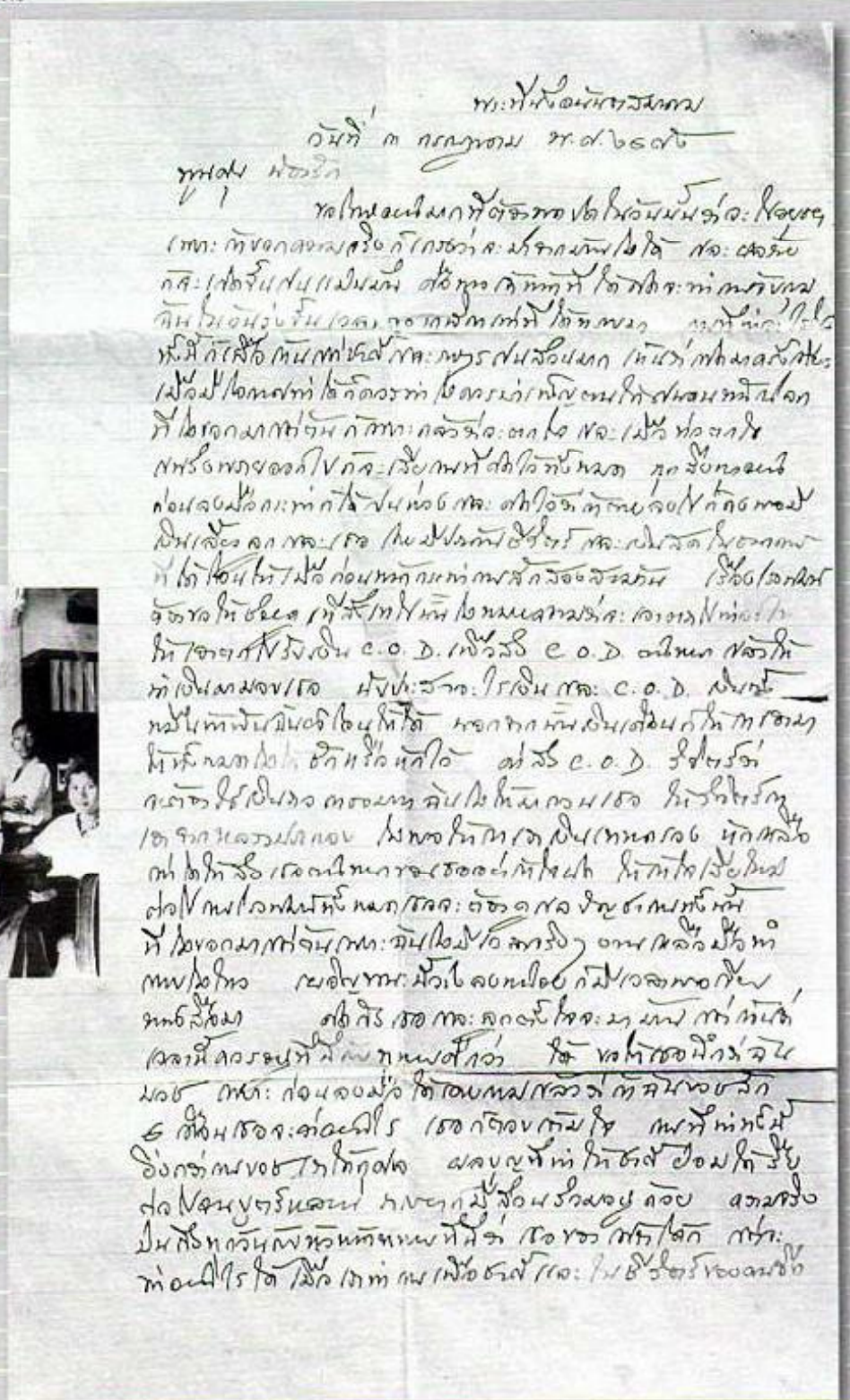

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
๒๔๗๕ (ฉบับแรก) ประดิษฐานอยู่บนพานแว่นฟ้า
ตั้งอยู่ในกระโจมหน้าสนามพระที่นั่งอนันตสมาคม
เพื่อให้ประชาชนชื่นชมยินดี

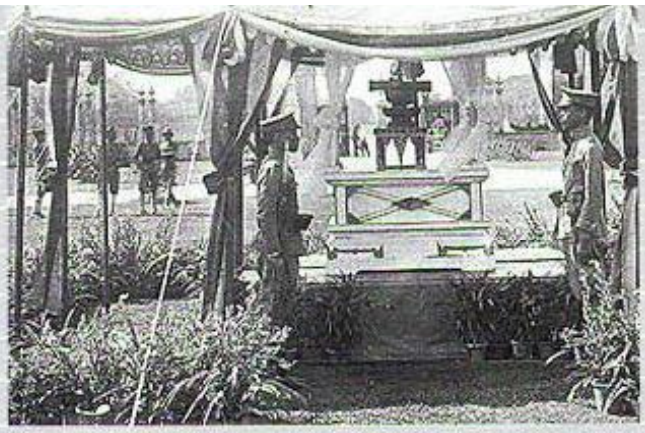

คณะราษฎรฝ่ายทหารและพลเรือน
หน้าวังปารุสกวัน
เช้าวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

๒๔๗๗

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้สถาปนาขึ้นในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๗ ณ ที่ตั้งเก่าของโรงเรียนกฎหมาย (ถนนราชดำเนิน เชิงสะพานผ่านพิภพลีลา) และตั้งอยู่ที่แห่งนั้นเป็นเวลา ๒ ปี (พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๔๗๙) ก่อนที่จะย้ายมาซื้อที่ดินได้ที่วังหน้า ท่าพระจันทร์ (ขณะนั้น เดือน บุนนาค เป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง) ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งเปิด มธก. เป็น "ตลาดวิชา" นั้น มีคนสมัครเข้าเรียนเป็นจำนวนสูงถึง ๗,๐๙๔ คน (ในขณะที่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีผู้จบการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียวขณะนั้นเพียง ๖๘ คน)

กระทรวงมหาดไทย

วันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

คุณเดือน

คุณหลวงธำรงชิตชิงชัย โปรดมาเรียน
ปรึกษาเรื่องที่ท่าพระจันทร์ หรือ
คุณชะลอจัดการให้ทราบโดยเร็วด้วย

หลวงประดิษฐมนูธรรม
๑๖/๗/๗๗

บน : พิธีเปิดตึกโดม
๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๙
ขวา : ตึกโดมในยุคแรก
ปรากฏชื่อมหาวิทยาลัย
และตราธรรมจักร

ท่านผู้ประศาสน์การ
ให้โอวาทแก่
ธรรมศาสตรบัณฑิต

บน : ชุดครุยปริญญาธรรมศาสตรบัณฑิต ก่อนจะมีการแยกเป็นคณะต่าง ๆ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๒
ขวา : บัณฑิตธรรมศาสตร์รุ่นแรก

ปรีดี พนมยงค์

๒๔๔๓-๒๕๔๓
ร้อยปีชาตกาล
รัฐบุรุษอาวุโส

จากลูกชาวนาสู่ดุษฎีบัณฑิต

๒๔๔๓

● ๑๑ พฤษภาคม นายปรีดี พนมยงค์ ถือกำเนิดในเรือนแพ หน้าวัดพนมยงค์ อำเภอกรุงเก่า พระนครศรีอยุธยา เป็นบุตรของนายเสียงและนางลูกจันทน์ พนมยงค์ ซึ่งมีอาชีพทำนา

● สอบไล่ได้ชั้นมัธยม ๖ ที่โรงเรียนตัวอย่างมณฑลกรุงเก่า และศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบ

๒๔๕๙

● กลับมาช่วยบิดาทำนาที่อยุธยา

๒๔๖๐

● เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม และสอบไล่วิชากฎหมาย ชั้นเนติบัณฑิตได้

๒๔๖๓

● ได้รับคัดเลือกจากกระทรวงยุติธรรม ให้ทุนไปศึกษาวิชากฎหมาย ประเทศฝรั่งเศส

๒๔๖๘

● ได้รับเลือกให้เป็นสภานายกสามัคยานุเคราะห์สมาคม

๒๔๖๙

● ประชุมผู้ก่อการคณะราษฎรครั้งแรกที่กรุงปารีส

● สำเร็จการศึกษาด้านนิติศาสตร์ ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกฎหมาย (Docteur en droit) และสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐกิจ มหาวิทยาลัยปารีส

๒๔๗๐

● เดินทางกลับประเทศไทย และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม

๒๔๗๑

● ๑๖ พฤศจิกายน สมรสกับนางสาวพูนศุข ณ ป้อมเพชร์

๒๔๗๐-๒๔๗๕

● ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาประจำกระทรวงยุติธรรม

● ผู้ช่วยเลขานุการกรมร่างกฎหมาย

● ผู้สอนในโรงเรียนกฎหมาย

คือผู้อภิวัฒน์ ๒๔๗๕

๒๔๗๕

● เป็นผู้นำฝ่ายพลเรือนคณะราษฎร ทำการอภิวัฒน์เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน และเป็นผู้ร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ฉบับ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

● ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราว, คณะกรรมการราษฎร, เลขาธิการคนแรกของสภาผู้แทนราษฎร และกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

● ๑๐ ธันวาคม ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลของพระยามโนปกรณ์นิติธาดา

๒๔๗๖

● ๑๐ มีนาคม เสนอสมุดปกเหลืองเค้าโครงการเศรษฐกิจต่อรัฐบาล เพื่อใช้เป็นนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ หัวข้อหนึ่งในเค้าโครงดังกล่าวคือให้ราษฎรได้รับการประกันสังคม แต่กลับถูกผู้ใหญ่หลายคนโจมตีอย่างรุนแรง

● ๑๒ เมษายน ถูกบังคับให้เดินทางออกนอกประเทศด้วยข้อกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จึงออกเดินทางไปประเทศฝรั่งเศส

● พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายปรีดีได้รับเชิญให้กลับประเทศเพื่อรับตำแหน่งรัฐมนตรีในวันที่ ๑ ตุลาคม

● เป็นผู้ก่อตั้งคณะกรรมการกฤษฎีกา และพยายามผลักดันให้คณะกรรมการฯ ทำหน้าที่ศาลปกครองด้วย เพื่อให้ราษฎรสามารถตรวจสอบรัฐได้

● เป็นผู้เสนอร่าง พ.ร.บ. ว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม โดยแบ่งออกเป็นราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

๒๔๗๗

● ๑๐ มีนาคม สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า หลวงประดิษฐ์มนูธรรมมิได้เป็นคอมมิวนิสต์ดังที่ถูกกล่าวหา

● ๒๗ มีนาคม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

● ๒๗ มิถุนายน เปิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ตามหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรที่ต้องการให้การศึกษาแก่ราษฎรอย่างเต็มที่ และดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๔๙๕

ลบล้างสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

๒๔๗๘

● ตุลาคม เดินทางไปเจรจาให้ประเทศมหาอำนาจยกเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับประเทศสยาม และเจรจาให้ธนาคารอังกฤษลดดอกเบี้ยเงินกู้จากร้อยละ ๖ ต่อปีเป็นร้อยละ ๔ ต่อปีได้เป็นผลสำเร็จ

● ๑๒ กุมภาพันธ์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๒๔๘๐

● ทำสนธิสัญญาใหม่กับประเทศมหาอำนาจรวม ๑๒ ประเทศ ทำให้สยามได้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ทั้งในทางการเมือง ในทางศาล ทางเศรษฐกิจ ฯลฯ

● เจรจากับรัฐบาลอังกฤษให้โอนดินแดนของสยามส่วนหนึ่งที่อังกฤษได้ไปจากสยามตามสนธิสัญญา พ.ศ. ๒๔๑๑

๒๔๘๑

● ๑๖ ธันวาคม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และได้สร้างผลงานที่สำคัญ ได้แก่

- ยกเลิกเงินภาษีรัชชูปการ (ภาษีส่วย), ยกเลิกอากรค่านา, ปรับปรุงภาษีอากรให้เป็นธรรมแก่สังคม อาทิ ผู้มีรายได้มากเสียภาษีมาก ผู้มีรายได้น้อยเสียภาษีน้อย
- สถาปนา "ประมวลรัษฎากร" ซึ่งรวมบทบัญญัติเกี่ยวกับภาษีอากรทางตรงที่เป็นธรรมแก่สังคม
- คาดการณ์ว่าจะเกิดสงครามโลกและค่าเงินปอนด์จะลดลง จึงนำเงินปอนด์ที่เป็นเงินทุนสำรองไปซื้อทองคำหนักเกือบ ๓ แสนออนซ์ ทองคำดังกล่าวยังเป็นทุนสำรองเงินบาทมาจนถึงทุกวันนี้
- โอนวิสาหกิจขาสูบของบริษัทอังกฤษและอเมริกันมาเป็นของรัฐบาลไทย

๒๔๘๒

● ประพันธ์และอำนวยการสร้างภาพยนตร์เรื่อง *พระเจ้าช้างเผือก* สะท้อนอุดมการณ์สันติภาพ เพื่อคัดค้านกระแสชาตินิยมและสงครามโลกที่กำลังจะเกิดขึ้น

๒๔๘๔

● เสนอร่าง พ.ร.บ. ธรรมนูญคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

● ๒๔ มิถุนายน ก่อตั้งธนาคารชาติหรือธนาคารแห่งประเทศไทยตามดำริที่ปรากฏอยู่ ในเค้าโครงการเศรษฐกิจ

เสรีไทย ขบวนการกู้ชาติ

๒๔๘๕

● ๘ ธันวาคม กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพเข้าไทย รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เข้าร่วมกับทหารญี่ปุ่น

● ๑๖ ธันวาคม ทหารญี่ปุ่นบีบบังคับรัฐบาลให้ปลดนายปรีดีที่ต่อต้านญี่ปุ่นออกจากตำแหน่งทางการเมือง และต่อมาสภาผู้แทนราษฎรมีมติให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

● เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ในนาม "รูธ" โดยรวบรวมคนไทยทั้งในและนอกประเทศ ทำงานใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่น เพื่อให้ชาติไทยได้รับเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์

๒๔๘๘

● ๑๑ สิงหาคม วันประกาศสันติภาพ เป็นวันที่สัมพันธมิตรรับรองเอกราชอธิปไตยของชาติไทย รับรองคุณูปการของเสรีไทย และรับรองสถานะผู้นำขบวนการเสรีไทย

● ๒๕ กันยายน เป็นประธานในพิธีสวนสนามของขบวนการเสรีไทย

● ๘ ธันวาคม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส

๒๔๘๙

● ๒๔ มีนาคม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังโดยมีผลงานที่สำคัญคือ เสนอ พ.ร.บ. นิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำการต่อต้านการดำเนินสงครามของญี่ปุ่น พุทธศักราช ๒๔๘๙, เป็นตัวแทนรัฐบาลไทยเจรจากับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจนสามารถยกเลิกคำสั่งเพิกถอนเงินซึ่งได้กักไว้ในสหรัฐฯ ช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้สำเร็จ

● ๔ พฤษภาคม ทูลเกล้าฯ ถวายรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๙ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย

● ๘ มิถุนายน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒

● ๙ มิถุนายน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคต ในฐานะนายกรัฐ-

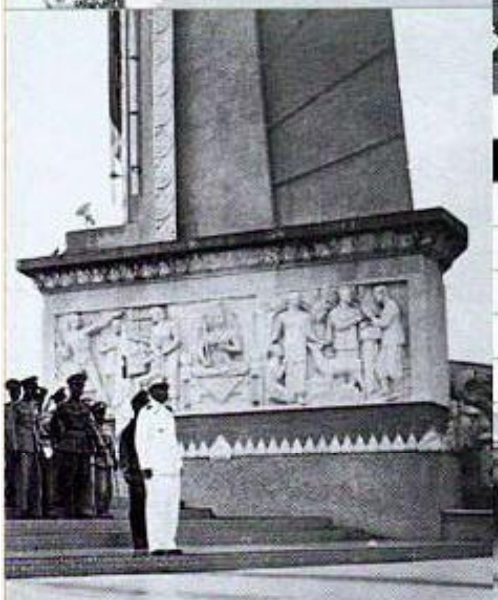

มนตรีได้เสนอขอความเห็นชอบจากรัฐสภาให้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชย์สืบราชสันตติวงศ์เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวันเดียวกัน

● ๕ สิงหาคม ได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้แทนราษฎรเขต ๒ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

● ๓ พฤศจิกายน ได้รับเชิญจากประเทศพันธมิตร ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ให้ไปเยือนประเทศในฐานะแขกผู้มีเกียรติเป็นเวลาสามเดือน

● สถาบันสมิทโซเนียน สหรัฐอเมริกา ตั้งชื่อนกที่ค้นพบใหม่บริเวณดอยอ่างขางและดอยอินทนนท์ เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ว่า *Chloropsis aurifrons pridii* เพื่อเป็นเกียรติแก่นายปรีดีในฐานะผู้นำขบวนการเสรีไทย

๒๔๙๐

● ๘ พฤศจิกายน คณะรัฐประหารนำโดยพลเอก พิน ชุณหะวัณ ทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศ เป็นเหตุให้นายปรีดีต้องลี้ภัยการเมืองไปยังสิงคโปร์

คนดีที่เมืองไทยไม่ต้องการ

๒๔๙๒

● ๒๖ กุมภาพันธ์ นำกองกำลังผู้รักประชาธิปไตยในนาม "ขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์" เข้าทำการต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการทหาร แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

● กันยายน ลี้ภัยทางการเมือง ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน และใช้เวลาในการเขียนหนังสือและบทความต่าง ๆ อาทิ *สังคมปรัชญาเบื้องต้น, ความเป็นอนิจจังของสังคม*

๒๔๙๕

● ท่านผู้หญิงพูนศุข และปาล พนมยงค์ บุตรชายคนโต ถูกรัฐบาลทหารกลั่นแกล้งและสั่งจับในข้อหากบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร

๒๕๐๘

● เข้าเยี่ยมคำนับประธานเหมาเจ๋อตุง ที่กรุงปักกิ่ง

๒๕๑๓

● ลี้ภัยการเมือง ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และได้ฟ้องกระทรวงการต่างประเทศของไทยที่ปฏิเสธไม่ยอมออกหนังสือรับรองสภาพการมีชีวิตของนายปรีดีเพื่อขอรับบำนาญ ซึ่งเป็นสิทธิตามกฎหมาย จนต่อมาทางกระทรวงฯ ยอมออกหนังสือให้

● ยื่นฟ้องหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* และฉบับอื่น ๆ ที่เขียนโจมตีนายปรีดีว่าพัวพันในคดีสวรรคต จนชนะคดีทั้งหมด

๒๕๒๐

● ไปเยี่ยมอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่อิมพีเรียล คอลเลจ มหาวิทยาลัยลอนดอน

๒๕๒๖

• ๒๙ มกราคม ในการแข่งขันฟุตบอลประเพณีจุฬาฯ-ธรรมศาสตร์ครั้งที่ ๓๙ มีการแปรอักษรรำลึกถึงอาจารย์ปรีดี ซึ่งนับเป็นการแสดงความเคารพต่อรัฐบุรุษอาวุโสในที่สาธารณะอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่ปี ๒๔๗๐

• ๒ พฤษภาคม อสัญกรรม ณ บ้านพักของโดนีซานกรุงปารีส ด้วยอาการหัวใจวาย รวมอายุ ๙๓ ปี

๒๕๒๗

• ๓ กรกฎาคม เปิดอนุสาวรีย์ปรีดี พนมยงค์ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๒๕๒๙

• นำอัฐิของนายปรีดีกลับมาเมืองไทย ก่อนจะนำอังคารไปลอยในอ่าวไทย

๒๕๔๐

• ๒๗ มิถุนายน เปิดหอสมุดปรีดี พนมยงค์ ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๒๕๔๐

• ครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล ยูเนสโกได้ประกาศให้รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลสำคัญของโลก

จดหมายถวาย ม.จ. หญิงพูนพิศมัย ดิศกุล
ระหว่างลี้ภัยการเมือง ณ เมืองสิงคโปร์
(ข้อความในจดหมายเป็นลายมือของท่านผู้หญิงพูนศุข
ส่วนลายเซ็นนั้นเป็นของท่านปรีดีเอง)

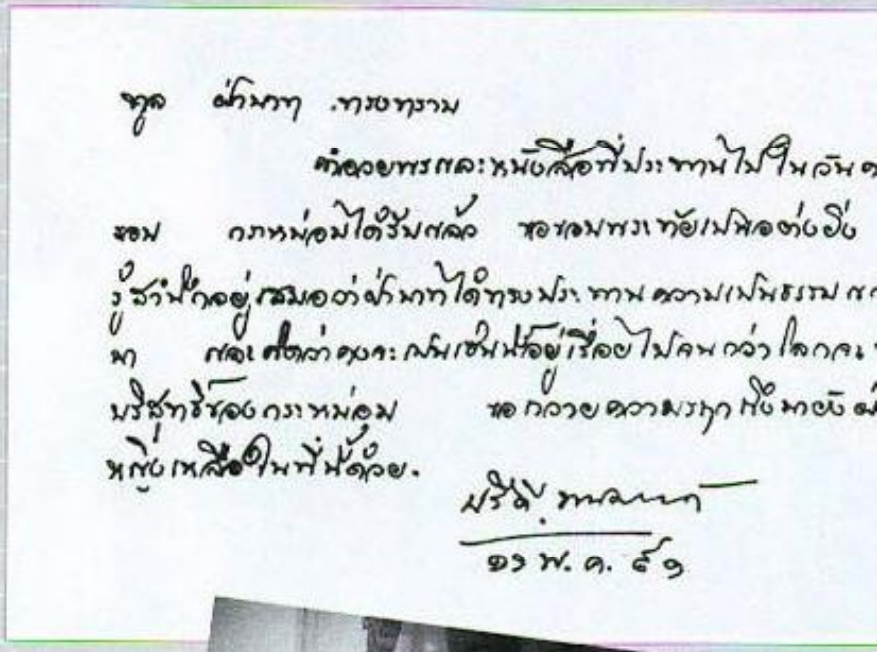

เยี่ยมตอบ
ม.จ. หญิงพูนพิศมัย ดิศกุล
ที่ทำเนียบเอกอัครราชทูตไทย กรุงปารีส
พ.ศ. ๒๕๒๐

๒๕๑๑

ปาล พนมยงค์ เป็นบุตรชายคนโตของครอบครัวพนมยงค์ เมื่ออายุได้ ๖ เดือน พ่อก็จากบ้านไปเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งเป็นการจากกันครั้งแรก ท่านผู้หญิงพูนศุขเขียนเล่าไว้ว่า "ในวันที่พ่อจากไป ลูกซึ่งเป็นเด็กไม่กวนเลย แต่ในตอนดึกคืนนั้น ได้ส่งเสียงร้องไห้เป็นเวลานานโดยไม่มีสาเหตุ จนคุณตาคุณยายซึ่งอยู่บนตึกใหญ่ได้ยิน และได้มาถามว่าเป็นอะไร แม่เองใจไม่ดีเป็นห่วงพ่อ เพราะพ่อไม่ได้บอกความจริง เพียงแต่บอกว่าจะไปหาคุณปู่ที่นาอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา"*

ปาล พนมยงค์ เสียชีวิตเมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔

* "ชีวิตของลูกปาล" ใน อนุสรณ์นายปาล พนมยงค์, ๒๕๒๕

วันที่ 25 กรกฎาคม 2511

ม่านดูกลัก

พ่อเขียนจดหมายนี้มาบังคับลูกไทยกลาง ขอให้ลูกรู้ไว้คนเดียว อย่าเพิ่งบอกแม่จนกว่าพ่อจะแจ้งไปว่าถึงเวลาแล้วที่จะบอกแม่ หรือถ้าพ่อตายแล้ว พ่อหวังว่าลูกคงไม่ได้รู้ว่าจากพ่อไกยกลาง จึงนำจดหมายนี้ไปให้แม่อ่าน เพราะพ่อกลัวแม่ว่าถ้าได้อ่านเร็วไปแล้วจะวิตกกังวลทำให้แม่ไม่สบาย

ลูกรู้แล้วว่าพ่อมีอายุบ่างเร้า 69 ปีแล้ว สุขภาพของพ่อไม่สมบูรณ์จึงไม่แน่ว่าชีวิตของพ่อจะกับสิ้นเมื่อใด ถ้าพ่อเป็นคนร้ายก็ประการใด ขอให้ลูกทุกคนเอาใจใส่ในสุขภาพของแม่ อย่าให้แม่ต้องคนทุกข์ทรมานน้ำตาและจิตใจเป็นอันขาด ขอให้ประคับประคองแม่ให้มีสุขภาพสมบูรณ์และประสบความสันติสุข

ลูกยังมีอีกหนึ่งสิ่งที่พ่อเป็นห่วงคือให้ลูกทั้งหลายเสียสละเพื่อรักษาชาติและราษฎรไทยให้ได้มีเอกราชสมบูรณ์และมีความเป็นประชาธิปไตยและบรรลุวัตถุประสงค์ 6 ประการตามที่คณะราษฎรได้ประกาศเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 นั้นแล้ว แม้พ่อจะเข้าสู่วัยชราแต่จิตใจของพ่อที่มีต่อชาติและราษฎรไทยดังกล่าวแล้วก็ไม่เสื่อมคลายไปคือยังมีความเข้มแข็งอยู่เสมอคือจะต้องต่อสู้ทุกอย่างทุกทางเพื่อที่ผู้ทำลายชาติและราษฎรไทย ไม่ว่าผู้ทำลายนั้นจะทำในนามใดหรือใครรู้เท่าไม่ถึงการแต่งตามหลายๆ ภายใต้ชื่อใดๆ ก็ตามเป็นการจงใจให้ทำการเสื่อมเสียต่อชาติและราษฎรไทย พ่อพยายามเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้คนหลงผิดได้สละความหลงผิด แต่เมื่อไม่สามารถทำได้พ่อก็ได้แต่ระทมทุกข์ใจอยู่คนเดียว อาการป่วยของพ่อก็ยิ่งหนักขึ้นทุกวันได้ แต่ก็ไม่ทำให้กำลังใจของพ่อถอนไปแต่กลับเข้มแข็งขึ้นอีก แต่การเข้มแข็งขึ้นอีกนั้นก็เป็นสุขภาพของได้ พ่อพยายามป้องกันโรคแทรกโรคกลืนและโรคอย่างอื่นภายในและโรคร้าย แต่ไม่รู้ว่าวันใดและโรคต่างๆ ที่ทรมานพ่อยู่นั้นจะรุกรานเอาชีวิตพ่อ ดังนั้นจึงขอให้ลูกทั้งหลายช่วยกันต่อสู้ตามแนวทางที่พ่อได้เขียนจดหมายนี้มาบังคับลูก

หวังว่าลูกคงไม่มีลูกที่ดีของพ่อแล้วจะคอยเอาใจใส่ช่วยเหลือแม่ตามที่พ่อขอร้อง และขอให้ลูกพยายามฟื้นความบริสุทธิ์ของพ่อซึ่งถูกพวกไร้ความเป็นธรรมได้ทำแก่พ่อ และถ้าสิ้นพ่อแล้วยังจะมีใครทำลายความบริสุทธิ์ที่พ่อมีต่อชาติและราษฎรไทยแล้วก็ขอให้ลูกช่วยต่อสู้ให้พ่อด้วยใจไม่ต้องไว้หน้าใครทั้งสิ้น สิ่งที่เราจะต้องเทอดทูนเหนือสิ่งใดคือชาติและราษฎรไทย

ปาล พนมยงค์ เมื่อโดนข้อหา
"กบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร"
ในยุค พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์
พ.ศ. ๒๔๙๕

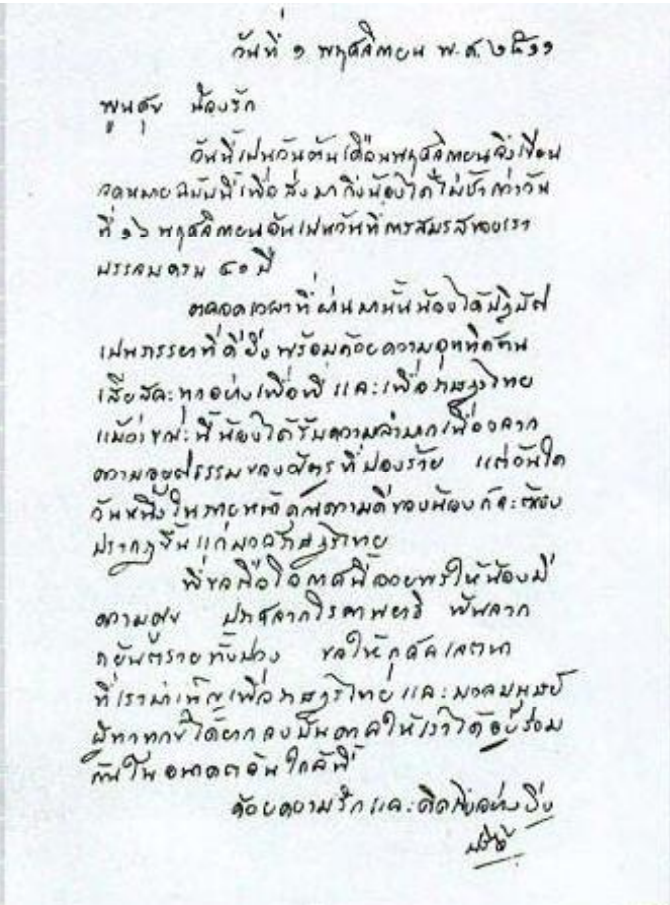

วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๖

พูนศุข น้องรัก

วันนี้เป็นวันต้นเดือนพฤศจิกายน จึงเขียนจดหมายฉบับนี้เพื่อส่งมาถึงน้องได้ทันก่อนวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน อันเป็นวันที่ครบสมรสของเรา พรรคมความ ๔๐ ปี

ตลอดเวลาที่ผ่านมานี้ น้องได้มีชีวิตเป็นภรรยาที่ดีของพี่ พร้อมด้วยความอุทิศตนเสียสละ ทางด้านเพื่อพี่ และเพื่อประเทศไทย แม้ว่าบางครั้งน้องได้รับความลำบากเพื่อรักษาความของสัตย์ธรรมของสัตย์ที่ปองร้าย แต่วันใดวันหนึ่งในภายหน้าคงจะพิสูจน์ความดีของน้องก็จะต้องปรากฏขึ้นแก่มวลชนชาวไทย

พี่ขอสมัครใจตกลงที่ออยพรให้น้องมีความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ พ้นจากภยันตรายทั้งปวง ขอให้กุศลเลขาทที่เรามีเพื่อประเทศไทย และมวลมนุษย์ผู้ทุกข์ได้ตกลงบันดาลให้เราได้อยู่ร่วมกันในอนาคตอันใกล้นี้

ด้วยความรักและคิดถึงอย่างยิ่ง

ปรีดี

จดหมายถึงท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์
ในโอกาสวันแต่งงานครบ ๔๐ ปี

วันเริ่มชีวิตคู่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๑

ที่ระลึกในการสมรส

นายปรีดี พนมยงค์

กับ

นางสาวพูนศุข ณป้อมเพ็ชร์

ที่บ้านป้อมเพ็ชร์ ถนนสีลม จังหวัดพระนคร

วันศุกร์ที่ ๑๖ พฤศจิกายน

พ.ศ. ๒๔๗๑

พูน	เพิ่มเฉลิมเกียรติก้ำ	ลือนาม
ศุข	สบายภัยขาม	คลาดพ้น
ปรี	ดาอย่ารู้ทราบ	จิตต์เสน่ห์
ดี	จักมียิ่งล้น	หากรู้รักกัน

(ทองเจือจิตรจากการ)

ท่านผู้หญิงพูนศุขขณะที่ตำรวจนำไปศาลอาญา
เพื่อขออำนาจฝากขัง ข้อหากบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร
เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๕

"ข้าพเจ้าเองนั้น เดิมมีมิจฉาทิฐิเกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์ อย่างฉกรรจ์อยู่ ๒ ข้อ คือ (๑) เรื่องประชาธิปไตย และ (๒) เรื่องกรณีสวรรคต ส่วนสัมมาทิฐิเกี่ยวกับท่านนั้น คือ การกอบกู้เอกราชของท่านในฐานผู้นำขบวนการเสรีไทย ซึ่งถึงอย่างไรข้าพเจ้าก็ให้คะแนนท่านเต็มอยู่ตลอดเวลา และรำลึกนึกถึงบุญคุณท่านอยู่เสมอ แต่มิจฉาทิฐิสองข้อแรก ทำให้เกิดอคติบดบังความเห็นผิดเป็นชอบในข้อสุดท้ายอันสำคัญยิ่งนี้เสียมิใช่น้อย ยิ่งท่านเคยเขียนหนังสือโจมตีข้าพเจ้ามาอย่างหนักหน่วงด้วยแล้ว ข้าพเจ้าก็เลยแสดงความสามหาวอวดโอ่โต้ตอบกลับไปอย่างไม่ลดละ หลังจากนั้นอีกหลายปีข้าพเจ้าจึงเห็นโทษของตัวเอง จนต้องกราบขออภัยจากท่านโดยที่ท่านไม่แต่กรุณายกโทษให้เท่านั้น หากท่านเองก็ 'รู้สึกตนว่ามีความผิดพลาด ที่ได้ใช้วิธีไม่เหมาะสมในการโต้ตอบข้อเขียนของคุณ จึงขออภัยคุณไว้ในที่นี้ด้วย' ทั้งนี้นับว่าท่านเป็นสุภาพบุรุษพุทธบริษัทโดยแท้ ที่แม้คนเล็ก ๆ อย่างข้าพเจ้าท่านยังให้เกียรติถึงเพียงนี้ "*

* สุลักษณ์ ศิวรักษ์, เรื่องนายปรีดี พนมยงค์ ตามทัศนะ ส. ศิวรักษ์ มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๐

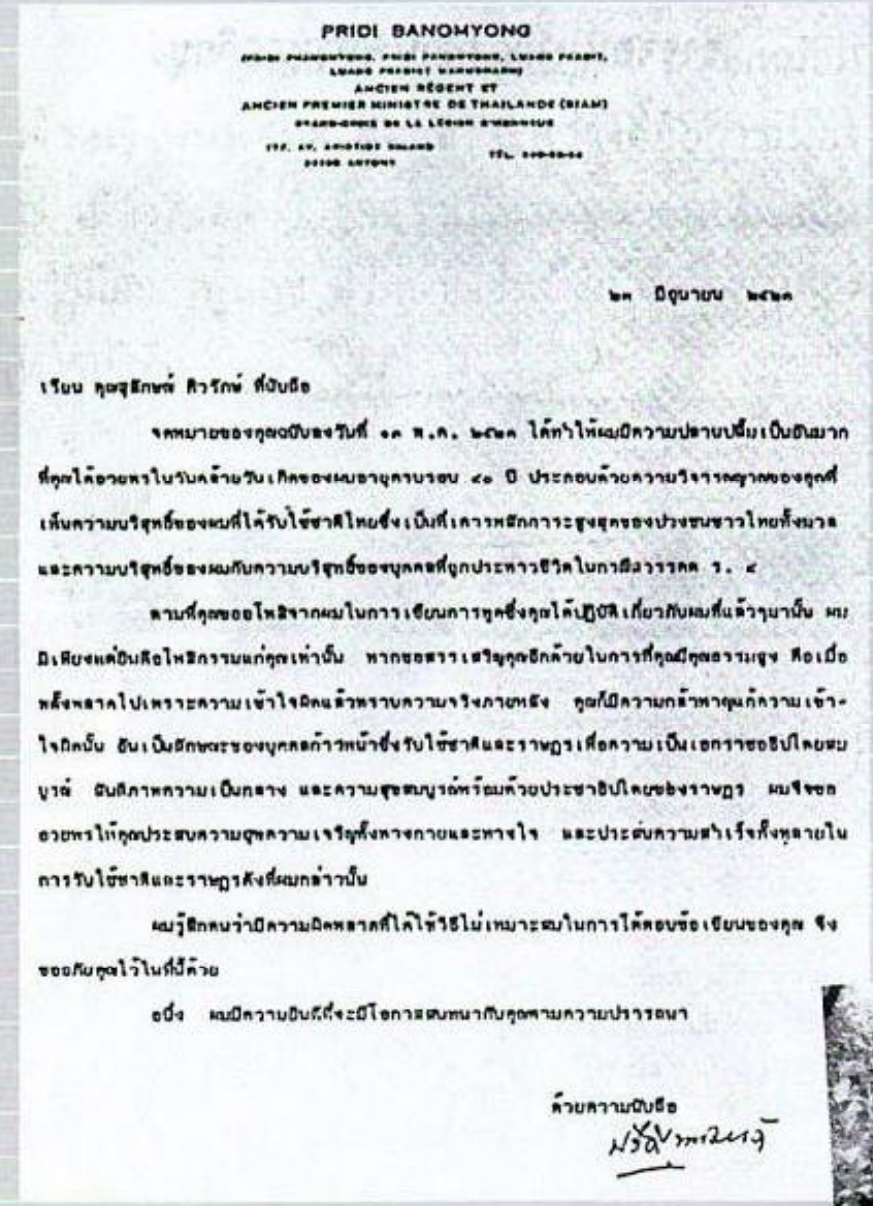

PRIDI BANOMYONG

ANCIEN RÉGENT ET
ANCIEN PREMIER MINISTRE DE THAILANDE (SIAM)

๒๓ มิถุนายน ๒๕๒๓

เรียน คุณสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ที่เคารพ

จดหมายของคุณฉบับลงวันที่ ๑๓ พ.ค. ๒๕๒๓ ได้ทำให้ผมมีความปลาบปลื้มเป็นอันมาก ที่คุณได้อวยพรในวันคล้ายวันเกิดของผมอายุครบรอบ ๘๐ ปี ประกอบด้วยความวิจารณญาณของคุณที่เห็นความบริสุทธิ์ของผมที่ได้รับใช้ชาติไทยซึ่งเป็นที่เคารพนับถือสูงสุดของปวงชนชาวไทยทั้งมวล และความบริสุทธิ์ของผมกับความบริสุทธิ์ของบุคคลที่ถูกประหารชีวิตในกรณีสวรรคต ร. ๘

ตามที่คุณขอโทษจากผมในการเขียนการทูตซึ่งคุณได้ปฏิบัติเกี่ยวกับผมที่แล้วๆ มานั้น ผมมิเพียงแต่ยินดีอโหสิกรรมแก่คุณเท่านั้น หากขอสรรเสริญคุณอีกด้วยในการที่คุณมีคุณธรรมสูง คือเมื่อพลั้งพลาดไปเพราะความเข้าใจผิดแล้วทราบความจริงภายหลัง คุณก็มีความกล้าหาญแก้ความเข้าใจผิดนั้น อันเป็นลักษณะของบุคคลก้าวหน้าซึ่งรับใช้ชาติและราษฎรเพื่อความเป็นเอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ ยืนยืนภาพความเป็นกลาง และความสุขสมบูรณ์พร้อมด้วยประชาธิปไตยของราษฎร ผมขอวอนให้คุณประสบความสุขความเจริญทั้งทางกายและทางใจ และประสบความสำเร็จทั้งหลายในการรับใช้ชาติและราษฎรดังที่ผมกล่าวนั้น

ผมรู้สึกตนว่ามีความผิดพลาดที่ได้ใช้วิธีไม่เหมาะสมในการโต้ตอบข้อเขียนของคุณ จึงขออภัยคุณไว้ในที่นี้ด้วย

อนึ่ง ผมมีความยินดีที่จะมีโอกาสสนทนากับคุณตามความปรารถนา

ด้วยความนับถือ

ถ่ายที่สวนหลังบ้าน ชานกรุงปารีส
๒๒ สิงหาคม ๒๕๒๕

หลังจากติดต่อกันทางจดหมายมานานไม่น้อยกว่า ๓๔ ปี อาจารย์สุภาและจินดา ศิริมานนท์ ก็ได้มีโอกาสเดินทางไปเยือนท่านปรีดี และร่วมนั่งทำงาน "และรับคำสั่งทราบความปรารถนา" เรื่องงานหนังสือจนแล้วเสร็จ ที่บ้านชานกรุงปารีส ในเดือนเมษายน ๒๕๒๖ จินดา ศิริมานนท์ เขียนเล่าไว้ในหนังสือ *ความทรงจำจากบ้านชานกรุงปารีส* ฯ (๒๕๓๖) ไว้ตอนหนึ่งว่า "ข้าพเจ้าเองยังงุนงงสงสัยอยู่เสมอว่า ใครหรืออะไรหนอที่จัดการหรือช่วยบันดาลให้เราสองคนตัดสินใจไปเยี่ยมท่าน หลังจากคิดแล้วผัดแล้วผัดอีกมานานปีเต็มทนเนื่องจากปัญหาเรื่องเงินทองค่าใช้จ่ายซึ่งเราจำเป็นต้องสะสมจากฐานะที่เรามีอยู่อย่างจำกัด ทุกคราวที่ได้ยินว่าท่านอาจารย์มีความปรารถนาเหลือเกินที่จะได้พบคุณสุภา ก็ตัดสินใจแน่วแน่ว่าต้องไปให้ได้ในปีนี้ ซึ่งในที่สุดก็ได้ไปจริง ๆ สมมาดหมาย ไปพักอยู่กับท่านถึง ๑๔ วันเต็ม ๆ"

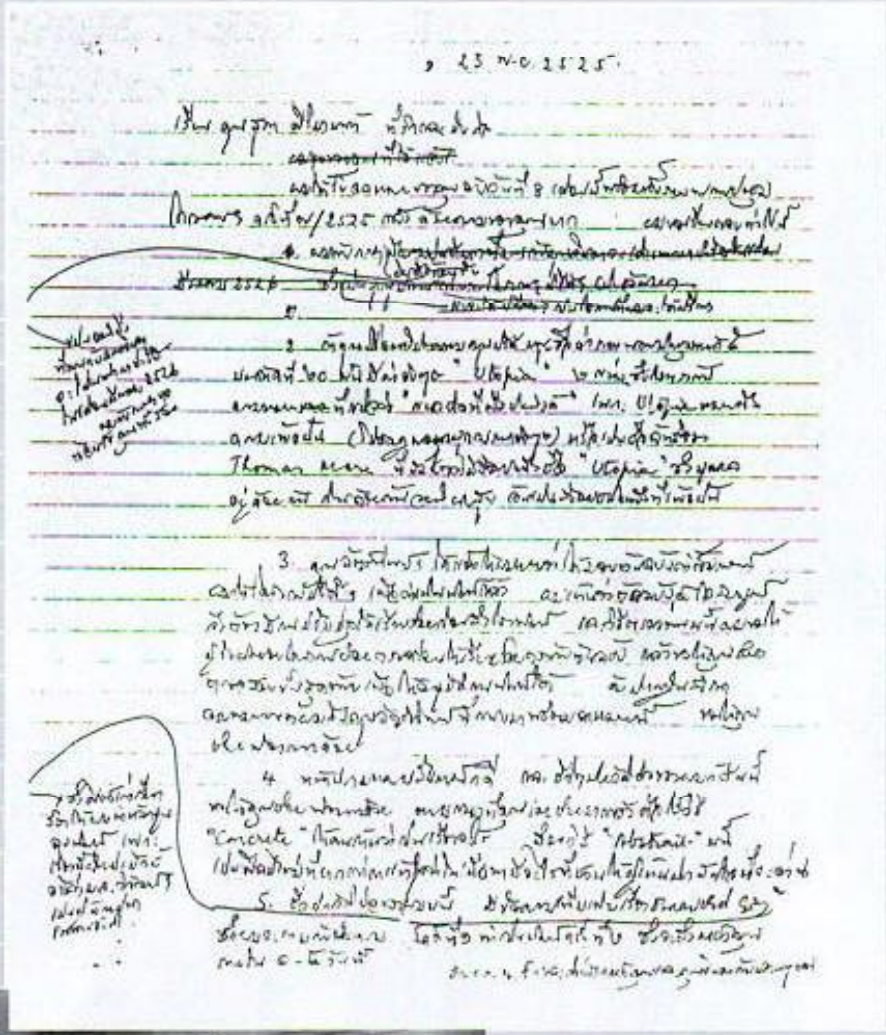

หน้าบ้านชานกรุงปารีส
พ.ศ. ๒๕๒๖

ร่างจดหมายถึงท่านพุทธทาสภิกขุ

ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางความคิดระหว่างท่านพุทธทาสและปรีดี พนมยงค์ น่าสนใจพิจารณายิ่ง สวนโมกขพลาราม-สวนป่าอันเป็นกำลังแห่งความหลุดพ้นจากความทุกข์ ก่อตั้งขึ้นก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพียงเดือนเดียว (๑๒ พฤษภาคม ๒๔๗๕) ท่านพุทธทาสกล่าวไว้ในหนังสือ *ปริติธรรม* ว่า "ท่านรัฐบุรุษอาวุโสได้ทำกิจกรรมเกินค่าของการที่จะเรียกว่ารัฐบุรุษอาวุโสด้วยซ้ำไป สิ่งที่สำคัญพิเศษสูงสุดอีกอย่างหนึ่งซึ่งควรระลึกถึงคือ ท่านรัฐบุรุษอาวุโสต้องรับเคราะห์ด้วยการถูกขับออกจากประเทศเพราะเสนอลัทธิสังคมนิยมเพื่อเป็นหลักการปกครองประเทศชาติ เมื่อเขาไม่เห็นด้วยเพราะเขาไม่เข้าใจความหมายของคำว่า 'สังคมนิยม' ก็เลยต้องพ่ายแพ้ ฉะนั้นข้อนี้อาตมาก็ได้รับเคราะห์หรือกำลังได้รับเคราะห์อย่างเดียวกัน คือเสนอหัวใจของสังคมนิยมและเป็นหัวใจของทุกศาสนา ทุกศาสนาสอนลัทธิสังคมนิยม ให้รักกันอย่างเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย จนนายทุนรักกรรมกร กรรมกรรักนายทุน คนมั่งมีรักคนยากจน คนยากจนรักคนมั่งมี ลัทธินี้เรียกว่า 'ธรรมมิกสังคมนิยม' อาตมายังขอยืนยันอยู่ว่าเป็นหัวใจของศาสนาทุกศาสนา ท่านรัฐบุรุษอาวุโสได้เสนอหลักการอันนี้ขึ้น แต่กลับได้รับผลตอบแทนคือต้องถูกขับออกจากประเทศ เป็นที่น่าประหลาดน่าอัศจรรย์ น่าเศร้า หรือน่าอะไรทั้งหมด..."

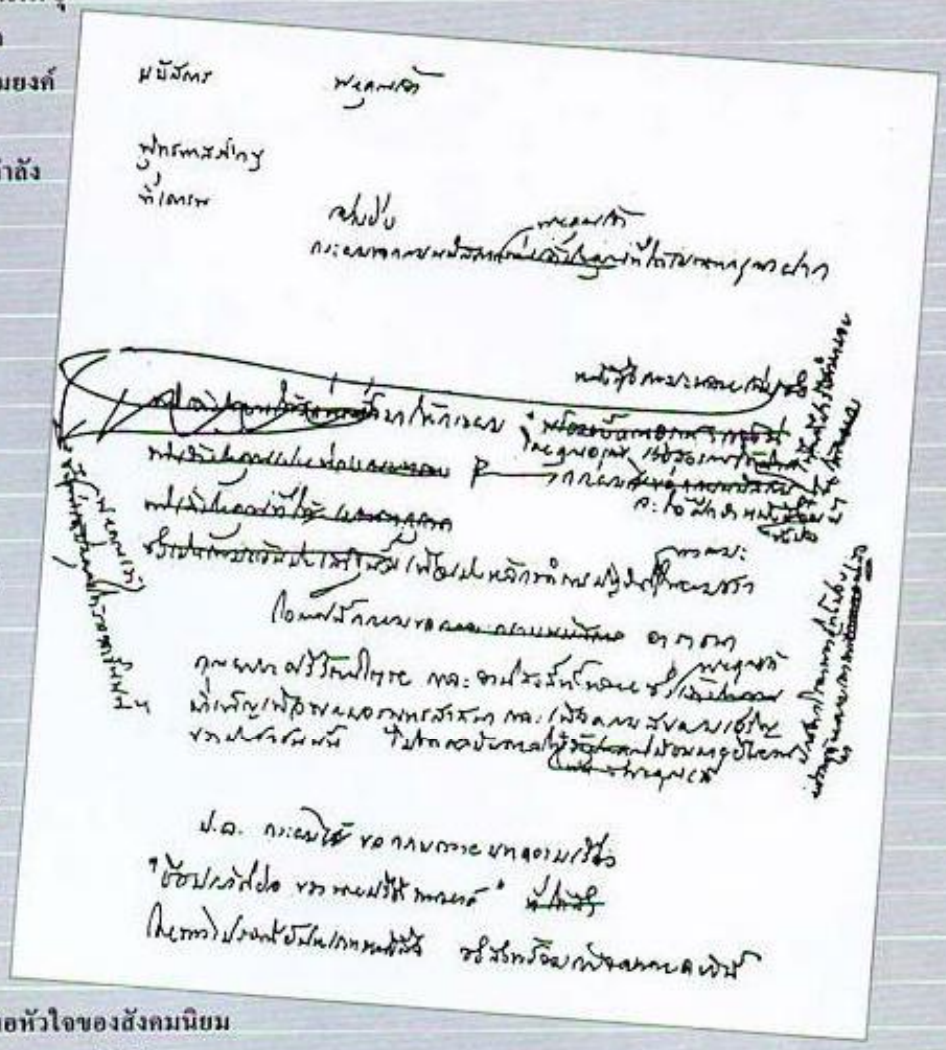

หนังสือ *กฎบัตรของพุทธบริษัท* ท่านปรีดีได้รับหนังสือเล่มนี้มาก่อนที่ท่านจะเสียชีวิตเพียงปีเดียว และได้สอดไว้ในซองจดหมายพร้อมกับเขียนชื่อหนังสือไว้ด้านหน้าซอง พกติดกระเป๋าเสื้อไว้อ่านอยู่เสมอจนช่วงสุดท้ายของชีวิต

ความทรงจำจากบ้านชานกรุงปารีส
ปัจฉิมชีวิตของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

ชีวิตของท่านปรีดี พนมยงค์ ในช่วงวัยศึกษาและทำงาน เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป แต่ช่วงชีวิตปัจฉิมวัยกลับไม่เป็นที่รู้จักกันมากนัก บันทึก *ความทรงจำจากบ้านชานกรุงปารีสฯ* ของ จินดา ศิริมานนท์ นับว่าเป็นข้อเขียนจากการ "สังเกตสังกาอย่างละเอียด" เมื่อครั้งที่ได้ไปเยือนครอบครัวพนมยงค์ที่บ้านชานกรุงปารีสนานเป็นเวลาสองสัปดาห์ และเมื่อเดินทางกลับได้เพียง ๔ วัน ท่านปรีดีก็ถึงแก่อสัญกรรม

ขอนำบางตอนของ *ความทรงจำจากบ้านชานกรุงปารีสฯ* มารำลึกถึงวิถีชีวิตธรรมดาของ "คนไทยคนหนึ่งในบั้นปลายที่ต้องระหกระเหินจากบ้านเกิดโดยปราศจากความผิดใด ๆ ทั้งสิ้น"

173 Avenue Aristide Briand*
9160 Antony
FRANCE

คำบลตามชื่อและเลขหมายข้างต้นนี้คือนิวาสถานที่ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ และท่านผู้หญิงพูนศุขฯ กับธิดาสองคนได้พำนักอยู่ เป็นคำบลที่สงบเงียบ ณ ชานกรุงปารีส...

รูปลักษณะของบ้านเป็นทรงสแปนิชกลาย ๆ และเป็นตึกสองชั้น ค่อนข้างเก่ามากแล้ว ตัวตึกสร้างอยู่เกือบกึ่งกลางของพื้นที่ หันหน้าบ้านออกสู่ถนนใหญ่...

ตรงจากประตูเข้าไปมีโต๊ะหนังสือตัวใหญ่หันหน้าออกสู่ประตู บนโต๊ะหนังสือมีแฟ้มต่าง ๆ เท่าที่อาจารย์จะหยิบออกมาใช้ ข้าง ๆ มีหนังสือซึ่งกำลังใช้วางกองเป็นตั้ง ๆ ข้างหลังโต๊ะหนังสือเป็นชั้นต่อด้วยไม้สูงจรดเพดาน ชั้นสำหรับเก็บหนังสือและเอกสารดังกล่าวนี้เรียกว่าทำไว้รอบทั้งห้อง... จากภาพถ่ายที่คุณสุภาฯ ถ่ายภาพท่านอาจารย์นั่งจับแฟ้มอยู่บนโต๊ะหนังสืออันเป็นภาพรุ่นสุดท้ายก่อนท่านจะวายชนม์ไม่กี่วัน จะเป็นคำอธิบายชัดเจนที่สุดสำหรับห้องนี้...

ด้านซ้ายมือของโต๊ะเขียนหนังสือจะมีเก้าอี้ตั้งอยู่อีก ๒ ตัว หันหน้าเข้าหากัน อยู่ชิดริมขอบหน้าต่าง โดยมีทิ้งเล็ก ๆ บาง ๆ คั่นกลาง...

ท่านผู้หญิงเล่าว่า ในยามบ่ายที่ว่าง ไม่มีลูกหลานอยู่ และไม่มีผู้มาเยี่ยมเยียน ท่านทั้งสองมักจะมานั่งสนทนากัน ณ เก้าอี้คู่นี้เป็นประจำ โดยท่านอาจารย์จะนั่งเก้าอี้ตัวในหลังชิดผนังหรือชิดชั้นหนังสือ หันหน้ามาทางเก้าอี้ท่านผู้หญิงซึ่งตั้งประชันหน้ากัน ระหว่างการสนทนาก็อาจจะมีน้ำชาสักคนละถ้วยโดยมีมะนาวฝานบาง ๆ เสียบอยู่ถ้วยละชิ้น หรืออาจจะมีข้าวต้มผัดไส้กล้วยน้ำว้ากลีบเล็ก ๆ คนละกลีบเป็นอาหารว่างมื้อบ่าย ข้าวต้มผัดไส้กล้วยน้ำว้าเป็นสิ่งซึ่งท่านอาจารย์ชอบอย่างยิ่ง ปรกติพวกญาติและลูก ๆ หลาน ๆ ก็ส่งไปจากเมืองไทยอยู่เสมอ...

จากห้องหนังสือ เดินผ่านหน้าโต๊ะหนังสือและชั้นหนังสือสองข้างผนังห้องแล้วจะทะลุถึงห้องนอน เป็นห้องนอนเล็ก ๆ ย่อม ๆ เพิ่งจะต่อเติมขึ้นในชั้นหลังจากที่ดินว่าง ๆ ของเดิม... ท่านตั้งเตียงคู่ใกล้ ๆ กัน มีโต๊ะเล็ก ๆ วางนาฬิกาปลุกเรือนน้อย ๆ หนึ่งเรือน มีทีวีสีเครื่องเล็ก ๆ หนึ่งเครื่อง ซึ่งพวกลูก ๆ พร้อมด้วยญาติมิตรสนิทราว ๕-๖ คนร่วมกันจัดซื้อให้ท่านเมื่อวันเกิดคราวที่แล้วนี่เอง...

ห้องสุดท้ายที่จะพรรณนานี้ถือว่าเป็นห้องสำคัญและมีชีวิตชีวาที่สุดของบ้าน จะขอเรียกว่า "ห้องอเนกประสงค์" เพราะใช้ทั้งรับแขก รับประทานอาหาร ตรวจทานต้นฉบับข้อเขียนที่ท่านอาจารย์แก้ไข ดูรายการทีวี และนั่งสนทนากัน สารพัดอยู่ในห้องนี้ทั้งสิ้น จึงนับว่าสำคัญอย่างยิ่ง...

ขวามือของห้องมีโต๊ะอาหารรูปไข่ขนาดนั่งได้ ๘ คนตั้งอยู่เกือบชิดผนังด้านหลังของบ้านที่เคยเล่าว่าเป็นด้านซึ่งปลูกไม้ผล โต๊ะอาหารนี้เป็นโต๊ะไม้อัดเก่า ๆ เก้าอี้ทุกตัวนั้นคอนที่เป็นที่นั่งสานด้วยหวายไขว้กันหยาบ ๆ และมีพนักพิง วิธีตั้งก็แนบเนียนดี คือด้านละ ๓ ที่นั่ง แล้วก็หัวโต๊ะท้ายโต๊ะอีกสองที่ ตัวหัวโต๊ะนั้นติดกับเครื่องทำความอุ่นใกล้หน้าต่าง ท่านอาจารย์นั่งประจำตัวนี้ ซึ่งเมื่อนั่งแล้วด้านหลังของท่านก็เกือบจะติดกำแพงบ้านพอดี สำหรับเก้าอี้แถวในด้านซ้ายมือของท่านอาจารย์ตัวแรกที่ชิดอยู่กับท่านนั้นท่านผู้หญิงนั่งประจำ...

ที่กำแพงด้านหลังของที่นั่งท่านอาจารย์ตอนเหนือเครื่องทำความอุ่นมีกระดาษเขียนเป็นตารางรายการยาที่ท่านอาจารย์รับประทานเป็นประจำว่ามียาใดสำหรับมื้อใด และอัตราครั้งละกี่เม็ดปิดอยู่ ขวดยาและของยา

ถ่ายที่บ้านของโดนี
ชานกรุงปารีส

* ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น 27 Avenue Raymond Aron

ภาพถ่าย "ท่านอาจารย์" ฝีมืออาจารย์สุภา สิริมานนท์ ในห้องอนุสรณ์สถาน ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

ก็วางอยู่ในถาดเหนือเครื่องฮีทเตอร์นั่นเอง เมื่อใกล้เวลาอาหารจะมีผู้มาจัดยาเหล่านี้ใส่ถาดเล็ก ๆ วางบนโต๊ะข้างหน้าที่นั่งของท่าน...

โต๊ะรับประทานอาหารนี้ได้ใช้เป็นประโยชน์ในการตรวจสอบอ่านทานต้นฉบับที่ท่านอาจารย์เขียน โดยท่านจะนั่งตรงหัวโต๊ะที่ท่านนั่งรับประทานอาหารเป็นประจำ แล้วพวกเราบรรดาที่ท่านจะใช้ให้อ่านต้นฉบับซึ่งท่านเองก็ได้ตรวจแก้ไขไว้ชั้นหนึ่งแล้ว แต่เอามาตรวจทานอีกก่อนจะนำไปพิมพ์ดีด ก็ผลัดกันอ่านเป็นเรื่อง ๆ หรือเป็นบท ๆ ไป ท่านเป็นผู้นั่งฟัง พอถึงบางตอนบางทีท่านเองอาจจะทักท้วง หรือบางทีท่านก็ขอความเห็นและความเหมาะสมบ้าง ก็จะมีการแก้ไขกันตรงนี้...

ท่านอาจารย์แก้ไขต้นฉบับสะอาดประณีตเรียบร้อย ถึงกระนั้นเวลาอ่านต้นฉบับของท่านจะต้องยกขึ้นดูเอียงซ้ายบ้างเอียงขวาบ้าง เนื่องจากท่านแก้แล้วก็โยงไปตามที่ว่างขอบกระดาษ บางทีท่านก็สั่งให้หยุดอ่านแล้วก็อธิบายข้อความจากที่กำลังตรวจทานตอนนั้น ๆ ให้ฟังอย่างหมดจดเสียก่อนจึงจะให้อ่านข้อความตอนต่อไป นับว่าท่านสมเป็นครูโดยแท้...

เมื่อถึงเวลารับประทาน ทุกคนมาพร้อมและนั่งตามที่ของตนแล้วก็เริ่มรับประทานได้เลย อาหารใส่ในจานเปลวางไว้กลางโต๊ะดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถ้าเป็นแกงก็จัดแบ่งใส่ถ้วยเล็ก ๆ คนละถ้วย ผู้ใดจะทานอาหารอย่างใดก็เลือกตักตามความพอใจ ปรกติมักจะมีผักสดให้ทานเล่นเกือบทุกมื้อ...

สำหรับจานข้าวใช้รองด้วยเสื่อกกจันทบูรอย่างที่มีขายในเมืองไทยเป็นชุด ๆ นั่นแหละ ทุกจานข้าวใช้เสื่อชนิดนี้รองหมด นอกจากจานของท่านอาจารย์ใช้เสื่อกกสีนวลอ่อนสานแบบตาสมุก ขนาดกว้างยาวกว่าเสื่อจันทบูรนิดหน่อยรองเป็นประจำ ซึ่งว่าที่จริงก็ทำให้รู้สึกว่าเป็นแบบธรรมเนียมอย่างไทย ๆ เราดีในฐานะที่ท่านเป็นหัวหน้าของครอบครัว...

ท่านอาจารย์ทานอะไรก็ทานช้า ๆ ทานไปคุยไปเรื่อย ๆ น้ำเสียงของท่านเท่ากัน ไม่มีเสียงสูงเสียงต่ำ ไม่มีเสียงแสดงอารมณ์ แต่เป็นเสียงซึ่งแฝงความมีอำนาจอยู่ในตัวโดยธรรมชาติ ท่านเคี้ยวอาหารช้า ๆ เมื่อท่านอิ่มแล้วแต่คนอื่น ๆ ยังทานอยู่ ท่านก็มักจะนั่งอยู่และคุยต่อ หรือมิฉะนั้นก็ลุกไปนั่งเก้าอี้ตัวที่ท่านนั่งประจำซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับโต๊ะอาหารนั่นเอง...

เมื่อจิตประหวัดถึงท่านอาจารย์ครั้งใด ภาพนั้นก็จะปรากฏอยู่ในคลองจักษุอยู่ตลอดเวลา นั่นคือ ภาพที่ท่านแต่งตัวช้า ๆ กันอยู่ทุกวันด้วยกางเกงสีน้ำตาลไหม้หรือสีเทา และใช้เครื่องรั้งกางเกงที่เรียกว่า suspendor ซึ่งนิยมใช้กันมาช้านานในยุคก่อน สวมเสื้อยืดคอกลมหรือคอตัววี แขนยาวถึงข้อมือแบบ underwear ของคนเมืองหนาว และท่านมักใช้ผ้าพันคอแพรสีนวลอมเหลืองนิด ๆ มีจุดกลมเล็ก ๆ ขนาดไข่ปลาสีน้ำตาลไหม้ทั้งผืน ผ้าที่ว่านี้จะว่าใช้พันคอก็ไม่ถูกต้อง ใช้คำว่าคล้องคอจะถูกกว่า อันเป็นแบบวิธีที่นักศึกษาจากประเทศฝรั่งเศสในยุคสมัยของท่านมักจะใช้กัน ชายของผ้าแทนที่จะปล่อยห้อยลงมาก็ทับซ้อนให้เกยกันไว้ ซึ่งเมื่อเป็นแพรบาง ๆ แม้จะทับซ้อนกันก็จะไม่ถึงกับโป่งออกมานอกเสื้อ หลังจากนั้นก็สวมสเวตเตอร์สีเทาอมฟ้าแขนยาว ผ่าอก ติดกระดุมตลอด และท่านอาจารย์ก็มักจะกลัดกระดุมครบทุกเม็ดไม่มีเว้นเสมอ เสื้อคอแบบนี้เป็นแบบที่ชาวบ้านเราเรียกว่า "คอยะวา" นั่นเอง ชายเสื้อจะยาวถึงข้อมือ ท่านอาจารย์สวมรองเท้าแตะสีน้ำตาลไหม้เป็นประจำอยู่คู่เดียว และสวมถุงเท้าสั้น ส่วนถุงมือไม่เห็นเคยใช้ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะอากาศไม่ถึงกับหนาวจัดก็เป็นได้ การเดินของท่านเป็นแบบทิ้งน้ำหนักลากรองเท้าแตะหน่อย ๆ ซึ่งเป็นวิธีเดินช้า ๆ ตามวัยเพื่อมานั่งเก้าอี้ตัวที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าท่านใช้นั่งประจำ คือตัวที่หันหน้ามาทางประตูใหญ่และตรงกับห้องทำงานของท่าน...

บ้านออองโลนี ชานกรุงปารีส

วิธีที่ท่านอาจารย์นั่งลงบนเก้าอี้ตัวประจำของท่านก็เป็นวิธีนั่งพักผ่อนอย่างสบาย คือท่านนั่งทอดตัวไปบนเก้าอี้โดยให้กันแดะขอบเก้าอี้ริมนอก แล้วร่างของท่านก็ทอดเอนลงไปนิดหน่อย บางทีท่านก็มักนั่งหลับบ้าง หรือบางทีก็นั่งไขว่ห้างโดยใช้เท้าขวาทับเท้าซ้าย ซึ่งว่าที่จริงนับว่าเป็นการพักผ่อนที่ดีที่สุด ข้าพเจ้าเองรู้สึกสงสารท่านที่ต้องมานั่งเอนหลังอย่างนี้เนื่องจากไม่มีเก้าอี้นอนให้ท่านได้พัก แต่ท่านก็ดูมีความสุขและแช่มชื่นดีตลอดเวลา ไม่ได้แสดงท่าทีทุกข์ร้อนหรือดิ้นรนอะไรแม้แต่นิดเดียว...

ในมือของท่านมักจะถือยาดม ขนาดเท่ากับวิคส์หลอดสีขาวคล้ำ ๆ ทราบว่าเป็นยาดมของสหการโอสถ ซึ่งท่านชอบใช้ติดตัวเป็นประจำ มักจะยกขึ้นสูดดมหรือมิฉะนั้นก็สอดเข้าไปในรูจมูก โดยสอดทิ้งไว้เป็นระยะ ๆ หรือเป็นพัก ๆ เวลาคุยหรือสนทนานาน ๆ ท่านมักจะนั่งตัวตรง ใบหน้ายิ้มน้อย ๆ อย่างผู้มีอารมณ์ดี คุณสุภาเคยเล่าว่าวิธียิ้มของท่านอาจารย์นั้นมีชื่อเสียงมาช้านานแล้วว่าเป็นการยิ้มที่บีบให้คู่สนทนาต้องยิ้มด้วย ไม่ว่าคู่สนทนานั้น ๆ จะเป็นใคร...

ท่านอาจารย์จะเข้านอนราว ๒๑.๐๐ น. โดยกล่าวคำอำลาไปนอนก่อน วิธีเดินก็อย่างเคย นั่นคือ ท่านมักเดินช้า ๆ ลากรองเท้าแตะ มือทั้งสองล้วงลงไปในเสื้อสเวตเตอร์เนื่องจากมีกระเป๋าอยู่ทั้งสองข้างของตัวเสื้อ

เมื่อท่านทั้งสองเข้านอนแล้ว ประตูห้องหนังสือก็จะปิด ■

ช่วงสุดท้ายแห่งชีวิต

จินดา ศิริมานนท์ เขียนเล่าไว้ในช่วงท้าย ๆ ของหนังสือ *ความทรงจำจากบ้านชานกรุงปารีสฯ* ว่า

"ก่อนหน้าที่ท่านจะสิ้นชีวิตประมาณสัปดาห์เศษ ๆ เห็นจะได้ ท่านมักจะบ่นว่ายอกหลังแถบใต้สะบักลงมา ลองแนะนำให้ท่านทาขี้ผึ้งเคาน์เตอร์เพน เพราะท่านอาจจะนั่งเขียนหนังสือนานไปหน่อยแต่ละคราวก็ได้ จึงลองทาและนวดหลังให้ท่านครั้งหนึ่งซึ่งท่านก็บอกว่าดี ต่อยังชั่วแต่พอจะทาให้ซ้ำอีกท่านก็บอกว่าหายแล้ว ซึ่งท่านผู้หญิงกล่าวว่าท่านอาจารย์มีนิสัยเกรงใจคน แม้แต่ตัวท่านผู้หญิงเองท่านอาจารย์ก็รู้สึกว่ามีความเกรงใจไปเสียแทบทุกกรณี

ได้เคยเห็นว่าบางทีท่านอาจารย์มักจะยืนที่โต๊ะหนังสือครงเก้าอี้นั่ง แล้วก็ใช้มือขวากดที่ขมับทั้งสองข้างและบ่นว่าออกจะมึน ๆ แล้วก็เสริมด้วยประโยคว่า ไม่รู้จะอยู่ไปได้อีกกี่วัน

ถ้อยคำเหล่านี้เมื่อฟังแล้วก็มิได้ติดใจหรือเฉลียวใจ นึกว่าท่านปรารภแบบปลงสังขารไปเรื่อย ๆ อย่างนั้นเองในฐานะผู้มีอายุสูง เพราะอะไรต่ออะไรในการปฏิบัติตนของท่านก็ดูเป็นปรกติเหมือนอย่างเคย ท่านได้ตรวจสอบทานปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับหนังสือที่ท่านแต่งอยู่หลายวันกับคุณสุภา มีสิ่งใดที่จะสั่งได้ท่านก็สั่งให้คุณสุภาบันทึกไว้ ซึ่งเฉพาะคำสั่งและข้อเน้นของท่านดังกล่าวนี้ก็หนาตั้งเกือบเล่มสมุด พอเสร็จท่านก็พูดลอย ๆ ให้ได้ยินกันเกือบทุกคนว่า โล่งใจแล้วที่คุณมาช่วยรับภาระดูแลให้"

อาจารย์ฉลบชลัยย์ พลางกูร เขียนเล่าถึงวาระสุดท้ายของท่านปรีดีในวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๒๖ ไว้ว่า*

"เช้าวันนั้นท่านปรีดีรับประทานอาหารได้อย่างปรกติ และคงจะรู้สึกอร่อยเป็นพิเศษ จึงขอขนมปังจากคุณพูนศุขอีกครึ่งชิ้น หลังจากอาหารเช้าประมาณ ๑๐.๐๐ น. กว่า ๆ คุณพูนศุขและดิฉันขึ้นรถเมล์ไปตลาดนัดที่ใกล้ ๆ บ้าน เผื่อว่าจะมีสินค้าอะไรแปลก ๆ บ้าง แต่เมื่อปรากฏว่าไม่มีอะไรที่เราต้องการก็เลยกลับบ้าน เพราะกลางวันวันนั้นคุณพูนศุขได้เชิญเพื่อนคนหนึ่งชื่อคุณโรสให้มารับประทานอาหารไทยด้วย มาถึงบ้านประมาณ ๑๐.๔๐ น. เห็นท่านนั่งอยู่ที่โต๊ะทำงานในห้องสมุด ประตูเปิดอยู่ ท่านนั่งหันหน้ามาทางประตู คุณพูนศุขตรงไปหาท่าน ส่วนดิฉันเข้าห้องน้ำซึ่งอยู่ห่างจากประตูนั้นเพียง ๑-๒ เมตร ดิฉันได้ยินเสียงคุณพูนศุขพูดกับท่าน ๓-๔ ประโยค แล้วก็ร้องเสียงดังว่า "เธอคะ เธอเป็นอะไร ? ใครอยู่บ้าง ? เร็วเธอเป็นอะไรไม่รู้" ขณะนั้นคุณอนวัติ ศกุนตาภัย ยืนอยู่หน้าห้องน้ำก็รีบวิ่งเข้าไปเป็นคนแรก ดิฉันรีบออกจากห้องน้ำตามไปเป็นคนที่ ๒ แล้วก็มีคนอื่น ๆ ในบ้านตามเข้ามาติด ๆ กัน เห็นท่านนั่งคอพับก้มมาทางข้างหน้า เราช่วยกันยกตัวท่านจากเก้าอี้ซึ่งก็ทำได้อย่างทุลักทุเลมากเพราะห้องนั้นเล็ก เก้าอี้ที่ท่านนั่งอยู่ติดกับฝาห้องพอดี และข้างหน้าตัวท่านก็เป็นโต๊ะทำงาน ซึ่งบังตัวท่านไว้ อย่างไรก็ตามเราดึงท่านออกมาได้ในทันที ปลดกางเกงของท่าน และคุณพูนศุขเอายาฉุกเฉินประจำตัวท่านเหน็บที่ทวาร (ตอนนั้นยาแก้โรคต่าง ๆ ของฝรั่งเศสเป็นยาเหน็บ) เกือบในนาทีนั้นเอง คุณโรสก็โผล่เข้ามา คุณโรสเป็นนางพยาบาลและคุณอนวัติ ศกุนตาภัย ก็เรียนแพทย์ปีที่ ๔ แล้ว เราช่วยกันอุ้มท่านไปที่เตียงนอนของท่านเพื่อทำการปฐมพยาบาล (ห้องนอนของท่านอยู่ติดกับห้องทำงานนั่นเอง) ก็พอดีรถพยาบาลคันแรกมาถึง เจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยปฐมพยาบาลด้วย ๒-๓ คน คนที่บ้านโทรศัพท์ไปบอกเขาและเขาก็มาถึงได้เร็วอย่างไม่น่าเชื่อ แล้วอีกประเดี๋ยวรถคันที่ ๒ ก็มา มีเจ้าหน้าที่ขึ้นมาอีก ๔-๕ คน เต็มห้องไปหมด เขาพยายามปั๊มหัวใจและทำอย่างอื่น ๆ อีก แต่ไม่ได้ผล เข้าใจว่าท่านสิ้นใจเสียตั้งแต่คอนที่คอพับ และคุณพูนศุขร้องเอะอะนั้นแล้ว เมื่อหมอประจำตัวของท่านมาถึงก็บอกว่า ถึงอย่างไรก็ช่วยท่านไม่ทัน ท่านเสียชีวิต

* "ท่านดิฉันจึงรัก เคารพและบูชาท่านปรีดี พนมยงค์" หนังสือที่ระลึกวันปรีดี พนมยงค์ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๕

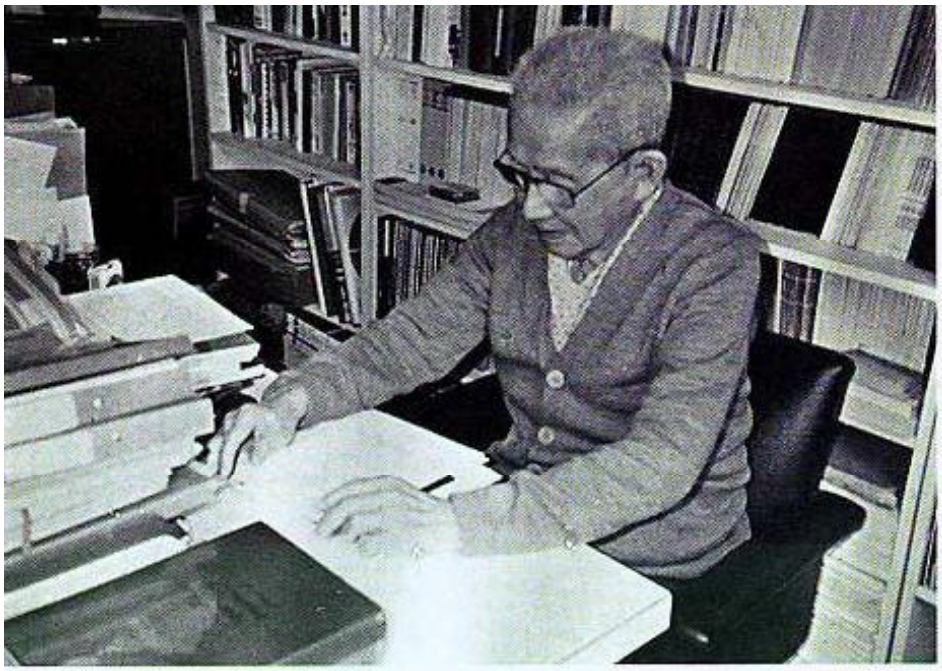

แบบที่งดงามที่สุดแล้ว"

.....

เวลาเที่ยงของวันจันทร์ที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๒๖ ณ บริเวณสุสานแปร์ลาแชส สถานที่ฝังศพบุคคลสำคัญของประเทศฝรั่งเศส ได้ประกอบพิธีฌาปนกิจศพรัฐบุรุษอาวุโสของไทยอย่างสมเกียรติและเรียบง่ายตามเจตนารมณ์ของผู้วายชนม์ ชาวต่างชาติผู้หนึ่งกล่าวถึงบรรยากาศในวาระนั้นว่า**

"เมื่อวันจันทร์ที่ ๙ พฤษภาคม พวกเราหลายร้อยคนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทย ทว่าก็มีชาวฝรั่งเศสด้วยได้มาชุมนุมกัน ณ สุสานแปร์ลาแชส เพื่อแสดงความคารวะอย่างเคร่งขรึมเป็นครั้งสุดท้ายต่อรัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดของประเทศไทยสมัยใหม่ ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ ผู้ถึงแก่พิราลัยระหว่างลี้ภัยอยู่ ณ หมู่บ้านอองโตนีเมื่อหลายวันก่อนขณะมีอายุ ๘๒ ปี...

ถ้าหากพวกเราที่มากล่าวคำอำลา ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ ครั้งสุดท้ายคราวนี้มีเป็นจำนวนมากหลายแล้ว ไม่ต้องสงสัยเลยว่านั่นก็เป็นเพราะเหนือสิ่งอื่นใดท่านสามารถคงความเป็นสัญลักษณ์แห่งการต่อสู้ที่ดำเนินสืบต่อกันมาในประเทศไทยเพื่อสังคมที่เป็นธรรมกว่าจวบจนวาระสุดท้ายของท่านไว้ได้ ไม่ว่าจะในยามเรืองอำนาจอยู่ในกรุงเทพฯ ลี้ภัยอยู่ในปักกิ่งหรือในปารีสต่อมา ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ โดดเด่นปกป้องลัทธิสังคมนิยมมนุษยนิยมเสมอ นี่เองทำให้ท่านตกเป็นเป้าของความเกลียดชังอาฆาตมาดร้ายทั้งจากพวกนักเคลื่อนไหวคอมมิวนิสต์ซึ่งดำหนิลักษณะเดินสายกลางของท่านบ่อยครั้งพอ ๆ กับจากพวกอนุรักษนิยมที่เป็นปฏิปักษ์กับการปฏิรูปทุกชนิด พวกเขาใช้ทุกวิธีการเพื่อที่จะให้ร้ายป้ายสีท่าน นับตั้งแต่ถูกกล่าวหาว่าดำเนินการโค่นล้มระบบกษัตริย์ในทศวรรษที่ ๑๙๓๐ หรือแม้เมื่อหลังสงครามท่านก็ยังถูกคณะทหารของพิบูลสงครามกล่าวหาว่าสมรู้ร่วมคิดในกรณีสวรรคตของในหลวงอานันทมหิดลอีก

และอย่างไรก็ตามที ปรปักษ์ทั้งหลายของบิดาแห่งประเทศไทยสมัยใหม่ก็หาได้บรรลุเป้าหมายของพวกเขาไม่ เพราะถึงจะถูกกีดกันออกจากชีวิตทางการเมืองของประเทศไทยนานกว่า ๓๐ ปีแล้วก็ตาม ในสายตาของเพื่อนราษฎรร่วมชาติส่วนใหญ่ของ ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ ยังคงเป็นนักประชาธิปไตยผู้เปิดหนทางสู่ความก้าวหน้าให้แก่ประเทศของท่าน กับเป็นสัญลักษณ์ของการเดินทางสายกลางและสุจริตธรรม ท่านยังคงเป็นเช่นนั้นสำหรับบรรดาผู้ที่รู้จักท่านและสำหรับชาวไทยมากหลายที่ได้แวะเยี่ยมเยียนพ่อบ้านแห่งหมู่บ้านอองโตนีระหว่างผ่านทางมาปารีส ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แห่งกรุงเทพฯ อันเป็นที่มั่นแห่งการต่อสู้กับอนุรักษนิยมในประเทศไทยท่านนี้ยังคงจะเป็นเช่นนั้นสืบไปสำหรับชนรุ่นใหม่ของประเทศของท่าน เพียงแต่พิศดูหมู่เยาวชนมากหลายที่ค้อมตัวลงคารวะเบื้องหน้าหีบศพของท่าน ก็เป็นการเพียงพอแล้วที่จะตระหนักว่าวาทะของท่านหาได้ถูกลืมเลือนไปไม่เลย" ■

** บรูโน บารอง เรอโนลท์ พจนาลัย เนื่องในวาระครบรอบ ๘๔ ปีของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์, ๒๕๒๗

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่มา : สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้อนุมัติให้จัดตั้งโครงการหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ขึ้นเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๓๔ ด้วยวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและจัดเก็บเอกสารที่มีคุณค่าของมหาวิทยาลัย

๒. เป็นศูนย์ข้อมูลให้บริการสารนิเทศที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยในอดีต เพื่อประโยชน์สำหรับการค้นคว้าทางวิชาการและการบริหารมหาวิทยาลัย

๓. เป็นพิพิธภัณฑ์จัดแสดงเรื่องราวความเป็นมาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำจำกัดความที่สั้นกระชับที่สุดของจดหมายเหตุ คือ "วัสดุที่ให้ข่าวสารโดยไม่จำกัดรูปร่าง" ไม่ว่าจะเป็นจดหมาย รายงานการประชุม ใบเสร็จรับเงิน หัวเข็มขัด รูปภาพ ฯลฯ ซึ่งผลิตขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐ บริษัทธุรกิจ หรือเอกชนก็ตาม ในกรณีที่เป็นเอกสารของทางราชการ เมื่อมีอายุครบ ๒๕ ปีให้ถือว่า "สิ้นกระแสการใช้งานแล้ว" จะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมาคัดเลือกเอกสารที่มีคุณค่าถาวรส่งมอบให้หอจดหมายเหตุเก็บรักษาไว้ต่อไป

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้แบ่งประเภทของจดหมายเหตุออกเป็น ๓ ประเภทตามที่มาต่อไปนี้

-จดหมายเหตุส่วนราชการ ได้แก่ มติที่ประชุม บันทึกโต้ตอบของผู้บริหารมหาวิทยาลัยทุกระดับ พระราชบัญญัติ คำสั่ง ทะเบียนประวัตินักศึกษาและข้าราชการของมหาวิทยาลัย ใบปลิว ใบปิด แถลงการณ์ วารสาร จุลสาร ฯลฯ

-จดหมายเหตุส่วนบุคคล ซึ่งเป็นเอกสารและวัสดุรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นของส่วนตัวของอาจารย์ เจ้าหน้าที่ และศิษย์เก่ารุ่นต่าง ๆ อาทิ ตารางสอน สมุดจดบันทึกคำบรรยาย สมุดประจำตัวนักศึกษา เข็มกลัดติดเสื้อนักศึกษา เหรียญรางวัล ฯลฯ

-จดหมายเหตุการเมืองไทยในยุคสมัยต่าง ๆ ที่ธรรมศาสตร์มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย อาทิ ช่วงก่อตั้งมหาวิทยาลัย ๒๔๗๕-๒๔๗๗ ช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และพฤษภาคม ๒๕๓๕ เป็นต้น ซึ่งทำให้หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์แตกต่างจากหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยอื่น ๆ หรือหอจดหมายเหตุทั่วไป

ขณะนี้โครงการหอจดหมายเหตุได้รับแฟ้มประวัติอาจารย์ที่เกษียณอายุแล้ว ๕ ปี จากคณะสังคมสงเคราะห์ คณะเศรษฐศาสตร์ และคณะศิลปศาสตร์ รวม ๕๘ แฟ้ม ซึ่งเจ้าหน้าที่จะได้อ่านและสรุปเก็บรักษาไว้ให้บริการเพื่อศึกษาค้นคว้าสืบไป

ท่านจะมีส่วนสนับสนุนหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ได้อย่างไร ?

-โดยการบริจาคเอกสาร สิ่งพิมพ์ วัสดุ สิ่งของ รูปถ่าย และข้อมูลที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเพื่อนำมาจัดเก็บรักษาตามหลักวิชาการเพื่อให้บริการแก่ประชาคมธรรมศาสตร์ และประชาชนผู้สนใจทั่วไป

-โดยการบริจาคทุนทรัพย์เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ได้โดยตรงที่สำนักงานหรือโอนเข้าบัญชีออมทรัพย์ เลขที่ ๑๑๔-๒-๐๒๑๔๗-๑ ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาย่อยท่าพระจันทร์

โครงการหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ได้จัดทำวีดีโอประวัติศาสตร์ (ฉบับแก้ไขปรับปรุงใหม่ English subtitle) พร้อมบันทึกประวัติศาสตร์ โดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ Benedict Anderson ติดต่อสั่งซื้อได้ที่ โครงการหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ รายได้สมทบโครงการหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

โครงการหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยินดีรับมอบเอกสาร สิ่งพิมพ์ วัสดุ สิ่งของ ข้อมูลที่มีค่าทางประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จากทุกท่าน รวมทั้งให้บริการสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยในอดีต

คณะกรรมการดำเนินงานหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

๑. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	ประธานกรรมการ
๒. น.ส. นวลฉวี สุธรรมวงศ์	รองประธานกรรมการ
๓. นางกาญจนี ละอองศรี	รองประธานกรรมการ
๔. นายสมเกียรติ วรปัญญาอนันต์	กรรมการ
๕. น.ส. วารุณี โอสถารมย์	กรรมการ
๖. น.ส. ขนิษฐา วงศ์พานิช	กรรมการ
๗. น.ส. วรรณี สำราญเวทย์	กรรมการ
๘. น.ส. อัจฉรา จินดารัตน์	กรรมการ
๙. น.ส. สินิทธ์ สิทธิรักษ์	กรรมการ
๑๐. นายสมพงษ์ กันบุญ	กรรมการ
๑๑. นายสุดแดน วิสุทธิลักษณ์	กรรมการ
๑๒. นางวนิดา จันทนทัศน์	กรรมการและเลขานุการ
๑๓. น.ส. ดาวเรือง แนวทอง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บรรณาธิการ	สุดแดน วิสุทธิลักษณ์
กองบรรณาธิการ	วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์
	ประวิทย์ สุวณิชย์
	ดาวเรือง แนวทอง
	นงนุช หอมประสิทธิ์
ฝ่ายภาพ	ทีมช่างภาพสวรคดี
ออกแบบรูปเล่ม	บุญส่ง สามารถ

สำนักงาน

ตึกสำนักหอสมุดเดิม ชั้น ๒ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เลขที่ ๒ ถนนพระจันทร์ กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
หมายเลขโทรศัพท์และโทรสาร ๒๒๒-๐๑๔๙
e-mail : archives@alpha.tu.ac.th.
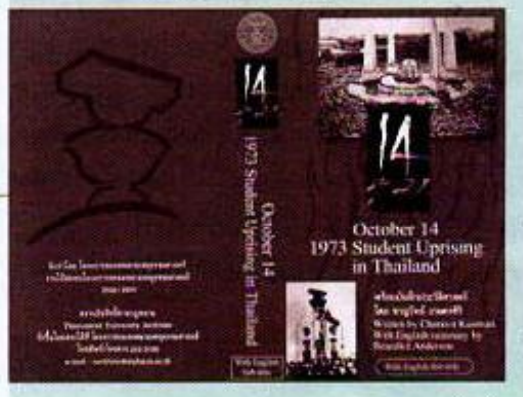
ถ้าท่านต้องการได้รับข่าวสารความเคลื่อนไหวจากทางหอจดหมายเหตุ กรุณาแจ้งความจำนงไปตามที่อยู่ข้างต้น